

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Michal Petkevič,
V kurso, komercinės teisės
Studijų šakos studento

Magistro darbas

Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos ir Europos Sąjungos teisėje

Vadovė: prof. dr. Lina Mikaloniene

Recenzentė: dr. Vida Petrylaitė

Vilnius
2019

TURINYS

ĮVADAS	2
1. Bendrovių socialinės atsakomybės samprata	5
1.1. Bendrovių socialinės atsakomybės pradmenys	7
1.2. Bendrovių socialinė atsakomybė bendrovių kilmės ir veiklos teorijų kontekste	10
1.2.1. Bendrovės sutartinė teorija ir Akcininkų interesų pirmenybės principas	11
1.2.2. Bendrovės organinės teorijos ir įvairių interesų grupių teorijos sąsaja	15
2. Bendrovių socialinė atsakomybė Europos Sąjungos teisėje	18
2.1. Europos Sąjungos bendrovių socialinės atsakomybės teisėkūros istorija	18
2.2. Bendrovių socialinės atsakomybės samprata Europos Sąjungos teisėje	25
2.3. Bendrovių socialinės atsakomybės apraiškos Europos Sąjungos valstybių narių teisėje	27
3. Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos teisėje	35
3.1. Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos įstatymuose	38
3.2. Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos teismų praktikoje dėl bendrovės tikslo	42
3.3. Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos teismų praktikoje dėl vadovo fiduciarinių pareigų	46
3.4. Bendrovių socialinės atsakomybės apraiškos tarp Lietuvos bendrovių	50
4. Bendrovių socialinės atsakomybės perspektyvos ir reguliavimo galimybės	53
4.1. Bendrovių socialinės atsakomybės savireguliacijos galimybės	53
4.2. Bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimas įstatyminiu lygiu	57
IŠVADOS	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	64
SANTRAUKA	72
SUMMARY	73

IVADAS

Temos aktualumas. Per pastaruosius metus diskusijos dėl tokių globalinių problemų kaip planetos užterštumas, perteklinis vartojimas, socialinė atskirtis ir skurdas įgavo neregėtą pagreitį. Pasaulinė bendruomenė skiria vis daugiau dėmesio, pastangų ir lėšų gamtos apsaugai bei lygybės propagavimui, švietimui, o taip pat atsakingo vartojimo tarp vartotojų raginimui.

Šios problemos yra taip pat aktualios verslo atžvilgiu, kadangi spartėjanti globalizacija skatina verslo augimą ir įvairaus dydžio bendrovės tampa neatsiejama šiuolaikinio gyvenimo ir verslo dalimi, tuo tarpu jų įtaka visuomenei ir aplinkai taip pat yra vis labiau pastebima dėl kelių priežasčių. Pirma, bendrovės sukuria didžiąją dalį visų darbo vietų ir užtikrina tam tikrą užimtumo ir finansinį stabilumą visuomenės nariams ir valstybei. Antra, bendrovių gamybos mastai yra žymiai didesni nei pavienių vartotojų, todėl jų vykdoma veikla pastebimai keičia kraštovaizdį, teršia orą bei skatina šiltnamio efektą. Trečia, tokie didelių ir įtakingų bendrovių finansiniai skandalai kaip Enron, Worldcom ir Lehman Brothers daro įtaką ne tik pačios valstybės finansams bet ir viso pasaulio ekonomikai. Be to, reikėtų pažymėti, jog spartus šiuolaikinių komunikacijos technologijų vystymasis skatina lengvą informacijos srautų pasiekiamumą, todėl vartotojai turi vis daugiau galimybių stebėti bendrovių veiklą ir daryti visuomeninį spaudimą bendrovėms.

Dėl šių priežasčių didėja poreikis bendrovėms veikti skaidriai ir atsakingai, bei savo veikloje atsižvelgti į socialinius, ekonominius, etinius, aplinkosaugos, žmogaus teisių ir kitus visuomenės poreikius. Bendrovių veikla, atsižvelgiant į interesų turėtojų poreikius, yra vadinama bendrovių socialine atsakomybe.

2017 m. Cone Communications rengta Bendrovių socialinės atsakomybės studija nurodė, kad virš 60 proc. JAV gyventojų nori didesnio verslo indėlio sprendžiant aktualius klausimus, tokius kaip socialinės atskirties mažinimas, lyčių lygybė, klimato kaita, energijos taupymas ir kiti¹. Tuo tarpu, vadovaujantis 2018 m. „Verslo žinių“ pateiktais duomenimis, per pastaruosius metus vis daugiau Lietuvos bendrovių į savo veiklą integruoja socialiai atsakingos veiklos planus, pavyzdžiui, skiria sumas labdarai, naudojami naujausiomis technologijomis anglies dioksido emisijai mažinti, skatina moterų lygybę darbovietėse, prisideda prie visuomeninių iniciatyvų, organizuoja mokymus ir

¹ 2017 Cone Communication CSR STUDY [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 14 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.conecomm.com/2017-cone-communications-csr-study-pdf>>.

kita². Pasaulio valstybės taip pat supranta bendrovių socialinės atsakomybės svarbą ir teisės aktuose numato reguliavimą, kuris skatina arba net įpareigoja bendroves elgtis atsižvelgiant į visuomenės ir kitų interesų turėtojų lūkesčius. Šiuo požiūriu, ypač aktyviai veikia Europos Sąjunga, o būtent Europos komisija, kuri aktyviai pasisako dėl bendrovių socialinės atsakomybės svarbos siekiant Europos Sąjungos nusibrėžtų tikslų.

Visgi kalbėti apie teisinį bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimą Lietuvoje yra problematiška dėl kelių priežasčių. Pirma, Lietuvos įstatymų leidėjas teisės aktuose tiesiogiai neužsimina apie bendrovių socialinę atsakomybę bei jos galimybes. Antra, Lietuvos teismų praktika dėl bendrovių socialinės atsakomybės taip pat nėra išvystyta. Trečia, Lietuvos doktrinoje trūksta bendrovių socialinės atsakomybės analizės iš teisinės pusės. Tuo tarpu, tam tikros Bendrovių socialinės atsakomybės teisinio reguliavimo problemos taip pat yra pastebimos ir Europos Sąjungos lygmenyje, kadangi dažnas atvejis, jog supranacionalinis reguliavimas nesukelia laukiamų rezultatų. Būtent dėl šių problemų pasireiškia temos aktualumas.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra išanalizuoti bendrovių socialinę atsakomybę Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisėje, išskiriant jos pagrindinius postulatus, aktualias problemas bei tų problemų galimus sprendimo būdus.

Darbo uždaviniai. Darbo tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai:

- 1) per bendrovių socialinės atsakomybės sąvokos, istorijos ir santykio su įvairiomis bendrovių veiklos teorijomis nagrinėjimą, išanalizuoti bendrovių socialinės atsakomybės sampratą;
- 2) ištirti bendrovių socialinės atsakomybės reglamentavimą Europos Sąjungos lygmenyje ir bei apžvelgti bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimą valstybėse narėse;
- 3) išnagrinėti bendrovių socialinės atsakomybės galimybes Lietuvos teisės aktuose ir teismų praktikoje, o taip pat apžvelgti bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimo pavyzdžius tarp įvairių Lietuvos bendrovių;
- 4) įvertinti bendrovių socialinės atsakomybės neteisinio bei teisinio reguliavimo galimybes ir perspektyvas.

Darbo objektas. Kaip suponuoja šio darbo pavadinimas, darbe tiriama Europos Sąjungos, jos valstybių narių ir Lietuvos bendrovių socialinė atsakomybė. Darbo objektas

² PUČĖTA, Artūras. *Kiek socialinės atsakomybės telpa į verslo pėdsaką?*: straipsnis. 2018 Vilnius [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 9 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.vz.lt/2018/01/11/kiek-socialines-atsakomybes-telpa-i-verslo-pedsaka>>.

nagrinėjamas tik teisiniu aspektu, akcentuojant bendrovių teisę. Darbe nėra nagrinėjama bendrovių socialinė atsakomybė aplinkos teisės, mokesčių teisės, administracinės teisės ir socialinės apsaugos teisės požiūriu.

Darbo metodologija. Atliekant mokslinį tyrimą, darbe yra naudojami šie metodai:

- 1) istorinio metodo pagalba yra tiriama bendrovių socialinės atsakomybės genezė bei jos raida siekiant detalizuoti bendrovių socialinės atsakomybės sampratą;
- 2) dokumentų analizės metodo pagalba yra tiriamos aktualių Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktų nuostatos. Teisės aktų analizė padeda apibrėžti taikytinos bendrovių socialinės atsakomybės pobūdį ir identifikuoti egzistuojančias spragas;
- 3) analitinio metodo pagalba yra kritiškai vertinama aktualios doktrinos ir teismų praktikos pozicijos. Analitinis įvertinimas padeda pateikti tam tikras bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimo galimybes.

Darbo originalumas. Darbo autoriaus žiniomis, bendrovių socialinė atsakomybė teisiniu aspektu nebuvo nagrinėta Lietuvoje iki šiol parengtuose studentų baigiamuosiuose darbuose. Todėl šis darbas, kuriame yra nagrinėjami teisiniai bendrovių socialinės atsakomybės aspektai, yra pirmas tokio pobūdžio darbas, kuo ir pasireiškia jo originalumas.

Šaltinių apžvalga. Šiame darbe buvo naudotasi tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių šaltiniais. Pagrindiniai teisės mokslininkų darbai, kuriais buvo remtasi yra Eglės Lauraitytės disertacija „Įmonių socialinė atsakomybė – bendrovių teisės aspektai“ bei kiti jos straipsniai, Gerlinde Berger-Walliser ir Inara Scott straipsniu „Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening“, taip pat Ramon Mullerat straipsniu „Corporate Social Responsibility: A European Perspective“ bei kitų autorių moksliniai darbai. Šie doktrinos darbai buvo pasirinkti, nes juose yra atskleidžiama bendrovių socialinės atsakomybės esmė, problematika bei reguliavimo perspektyvos. Taip pat šiame darbe buvo remtasi Europos Sąjungos teisės aktais bei Europos Komisijos pranešimais, kuriuose yra akcentuojama bendrovių socialinė atsakomybė, Lietuvos teisės aktais bei aktualia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl bendrovių tikslo ir vadovų fiduciarinių pareigų bendrovės atžvilgiu. Be to, buvo analizuojamos ir nagrinėjamos įvairių Lietuvos bendrovių viešai skelbiamos socialinės iniciatyvos.

1. Bendrovių socialinės atsakomybės samprata

Siekiant geriau suprasti bendrovių socialinės atsakomybės esmę, detaliai išanalizuoti šio instituto ypatumus bei atsakyti į toliau šiame darbe nagrinėjamus pagrindinius klausimus, būtina yra aptarti bendrovių socialinės atsakomybės sampratą.

Pradedant sampratos analizę, būtų tikslinga išnagrinėti tris žodžius, kurie sudaro šio instituto pavadinimą. Pirmas instituto pavadinimą sudarantis žodis „bendrovė“ nurodo, kieno atžvilgiu yra taikomas šis institutas, kam jis numato tam tikras pareigas ir veiklos gaires. Lietuvių kalbos žodyne žodis „bendrovė“ reiškia prekybos ar pramonės draugiją³. Pažymėtina, kad toks bendrovės apibrėžimas yra nepakankamai aiškus, nepagrįstai platus ir suponuoja tik tai, jog bendrovė yra tam tikras susivienijimas, draugija skirta bendriems interesams siekti. Todėl būtų tikslinga, kaip pavyzdį, bendrovę apibrėžti vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktuose numatytais sąvokomis. Štai Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – **CK**) 2.33 straipsnio 1 dalyje yra nurodoma, jog juridinis asmuo yra pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškove ar atsakove teisme⁴. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – **ABI**) 2 straipsnio 1 dalyje yra nurodoma, kad bendrovė yra įmonė, kurios kapitalas yra padalytas į dalis, vadinamas akcijomis⁵. Atsižvelgiant į teisės aktuose pateiktas juridinio asmens ir bendrovės sąvokas, galima teigti, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra būtent nukreipta į privačius juridinius asmenis, tai yra bendroves, kurių tikslas yra tenkinti privačius interesus ir sukurti materialios naudos tokio juridinio asmens dalyviams⁶. Todėl toliau nagrinėjant bendrovių socialinės atsakomybės klausimus bendrovės turėtų būti suprantamos kaip privatūs juridiniai asmenys tiek Lietuvos Respublikoje, tiek užsienyje. Visgi, autoriaus nuomone, aukščiau pateiktas pavadinimo elemento paaiškinimas nereiškia, kad reikėtų absoliučiai pašalinti viešuosius juridinius asmenis iš bendrovių socialinės atsakomybės analizės ir visą dėmesį skirti tik privatiems juridiniams asmenims, tai yra bendrovėms. Priešingai, viešųjų juridinių asmenų veikla taip pat prisideda prie sėkmingo socialinės atsakomybės skatinimo, bet problematinių klausimų yra žymiai mažiau, kadangi

³ Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt>>.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr. 123-5574.

⁶ MIZARAS, Vytautas, et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 227.

pagrindinis tokių juridinių asmenų tikslas yra būtent viešųjų interesų, tai yra visos visuomenės arba bent didžiosios jos dalies, interesų tenkinimas⁷.

Sekantis žodis nagrinėjamo instituto pavadinime yra „socialinė“. Remiantis lietuvių kalbos žodyno pateikta sąvoka, šis žodis reiškia susijusi su visuomeniniu gyvenimu, su pačia visuomene⁸. Pateiktas elementas kelia nemažai klausimų tiek praktikoje, tiek doktrinoje. Egzistuoja nuomonės, jog žodis „socialinis“ apima tik tas sritis, kurios yra tiesiogiai susijusios su visuomene, pavyzdžiui sveikata, švietimas, kultūra, saugumas ir kitos panašios socialinės sritys. Tuo tarpu, yra nuomonių, kad minėtas žodis bendrovių socialinės atsakomybės kontekste turėtų būti vertinamas plačiau bei apimti planetos būklę, aplinkosaugą bei kitus netiesiogiai su visuomenės gerove susijusius rodiklius.⁹ Autoriaus nuomone, būtent antrasis apibrėžimas turėtų būti vartojamas kalbant apie bendrovių socialinę atsakomybę. Atsižvelgiant į tai, jog vis daugiau dėmesio yra skiriama kovai su oro tarša, šiltnamio efekto stiprėjimu bei klimato kaita, planetos būklės ir aplinkosaugos klausimai turėtų būti neabejotinai įtraukti į bendrovių socialinės atsakomybės apimtį.

Galiausiai yra žodis „atsakomybė“, kuris remiantis lietuvių kalbos žodynu reiškia reikalingumą, būtinumą atsiskaityti, atsakyti¹⁰. Šį elementą galima būtų aiškinti dvejopai. Pirma, bendrovės atsakomybė galėtų būti suprantama kaip teisinė atsakomybė, pavyzdžiui civilinė, baudžiamoji, administracinė atsakomybė. Šiuo atveju būtų kalbama apie atvejus, kai bendrovė savo veikimu arba neveikimu pažeidžia teisės aktų numatytas elgesio normas. Visgi toks atsakomybės paaiškinimas būtų nelogiškas kalbant būtent apie bendrovių socialinę atsakomybę, kadangi bendrovių atsakomybė atsiranda bendrais pagrindais ir tam nėra reikalingas atskiras institutas. Antra, atsakomybė galėtų būti vertinama kaip tam tikras atskaitingumas, moralinė arba etinė atsakomybė visuomenės, kurioje veikia bendrovė, atžvilgiu. Šį vertinimą irgi galima būtų suskirstyti į du požiūrius: 1) vieni laikosi pozicijos, jog bendrovė yra atsakinga visuomenės, kurioje ji veikia, atžvilgiu ir todėl bendrovė privalo imtis tam tikrų veiksmų sprendžiant pagrindines problemas, kurios yra aktualios tai visuomenei; 2) tuo tarpu kiti išreiškia poziciją, jog bendrovė neprivalo rūpintis visomis visuomenės problemomis, o turi daugiau dėmesio

⁷ MIZARAS, Vytautas, *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 227;

⁸ Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt>>.

⁹ VIVES, Antonio. Corporate Social Responsibility: The Role of Law and Markets and the Case of Developing Countries. *Chicago-Kent Law Review*. S.1, 2007, t. 83, p. 200 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cklawreview/vol83/iss1/12/?utm_source=scholarship.kentlaw.iit.edu%2Fcklawreview%2Fvol83%2Fiss1%2F12&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages>.

¹⁰ Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt>>.

skirti tam, kaip jos veikla veikia visuomenę, kurioje tokia bendrovė veikia¹¹. Iš esmės tai reiškia, jog bendrovės turėtų atsakingai ir apdairiai vykdyti savo veiklą, atsižvelgdamos į tai, kokį poveikį tai gali daryti visuomenei. Autoriaus nuomone, būtent antras atsakomybės apibrėžimas būtų tinkamiausias kalbant apie bendrovių socialinę atsakomybę, kadangi bendrovės prioritetas yra paskirtis ir būtent privačių interesų tenkinimas. Tuo tarpu kitoks aiškinimas būtų ydingas, kadangi galėtų panaikinti aiškumą tarp privačiųjų ir viešųjų juridinių asmenų atskyrimo.

Atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta aukščiau, darytina išvada, jog bendrovių socialinė atsakomybė gali būti suprantama kaip bendrovių pareiga vykdyti savo veiklą atsižvelgiant į socialinius, ekonominius, etinius, aplinkosaugos ir žmogaus teisių aspektus.

Kita vertus, vien tik lingvistinis, pažodinis bendrovių socialinės atsakomybės išaiškinimas nėra pakankamas. Savaime šio instituto sąvoka yra labai plati ir nevienareikšmiška. Taip pat doktrinoje yra nemažai nuomonių dėl to, kaip turėtų būti vertinami tam tikri šio instituto pavadinimo elementai. Būtent dėl šios priežasties būtų tikslinga išnagrinėti bendrovių socialinės atsakomybės sampratą detaliau, tai yra išanalizuoti bendrovių socialinės atsakomybės pradmenis ir ištirti bendrovių socialinę atsakomybę bendrovių veikimo principų ir kilmės teorijų kontekste.

1.1. Bendrovių socialinės atsakomybės pradmenys

Kalbant apie bendrovių socialinės atsakomybės ištakas reikėtų pradėti net nuo XIX a. pradžios - vidurio, kadangi, mokslininkų nuomone, jau tada atsirado tam tikros, pirminės bendrovių socialinės atsakomybės užuomazgos¹². Atsižvelgiant į minėto laikotarpio socialinę bei teisinę padėtį, toks teiginys yra visiškai logiškas ir pagrįstas. Pažymėtina, jog būtent XIX a. pradžioje tiek Europoje, tiek JAV vyko pramoninė revoliucija, kurios metu buvo pereita nuo manufaktūrinės gamybos prie stambios mašininės gamybos. To pasekmėje atsirado didelis skaičius gamyklų, kurių veikla buvo akivaizdžiai žalinga visuomenei ir aplinkai, t. y. nehumaniškos darbo sąlygos, labai ilgas darbo laikas, lytinė

¹¹ VIVES, Antonio. Corporate Social Responsibility: The Role of Law and Markets and the Case of Developing Countries. *Chicago-Kent Law Review*. S.1, 2007, t. 83, p. 201 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą:

<https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cklawreview/vol83/iss1/12/?utm_source=scholarship.kentlaw.iit.edu%2Fcklawreview%2Fvol83%2Fiss1%2F12&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages>.

¹² SAPP, Kaitlyn. Corporate Social Responsibility: Implications for Business Operating in the United States and the European Union. *Honors Scholar Theses*. Connecticut, 2016, p. 4 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą:

<https://opencommons.uconn.edu/srhonors_theses/478/?utm_source=digitalcommons.uconn.edu%2Fsrhonors_theses%2F478&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages>.

nelygybė darbo vietoje, vaikų darbo jėgos panaudojimas, per maži atlyginimai arba visiškai jų nebuvimas. Dėl šios priežasties visuomenėje atsirado nuomonių, jog tokios didelės pramoninės bendrovės yra atsakingos ne tik savo savininkams, dalininkams arba akcininkams, bet ir visuomenei, kurioje tos bendrovės veikia¹³. Taigi atsižvelgiant į lobistų, visuomenės veikėjų ir visuotinių streikų spaudimą, buvo imtasi pirmų teisinių priemonių bendrovių veiklai sureguliuoti, pavyzdžiui, 1880 m. Vokietijoje buvo įvestas socialinis draudimas, kuris buvo privalomas visiems darbuotojams ir kontroliuojamas valstybės, 1888 m. JAV buvo priimtas pirmasis federalinis įstatymas dėl geležinkelio darbuotojų teisių apsaugos, taip pat 1912 m. Masačusetso valstijoje buvo priimtas pirmasis įstatymas dėl minimalių algų moterims bei nepilnamečiams¹⁴.

Taip pat pažymėtina, jog bendrovių socialinė atsakomybė pasireiškė ne vien tik per privalomą teisinį reguliavimą, bet ir geranorišką veiklą, t. y. labdarų organizavimą ir sumų aukojimą visuomenės labui, visuomeninių ligoninių, klinikų, pirčių, valgyklų, mokymosi įstaigų steigimą, bažnyčių statybą ir kitą¹⁵. Visgi šiuo atveju, negalima vienareikšmiškai teigti, jog tai buvo daroma vien tik dėl noro pagerinti visuomeninę padėtį ir sustiprinti bendrovių socialinę atsakomybę. Egzistuoja nuomonių, kad tokia filantropine veikla bendrovės siekė susikurti sau geresnę reputaciją ir pagausinti klientų skaičių, kas iš esmės padidintų bendrovės apyvartą ir pelną¹⁶.

Svarbu pažymėti, jog jau net XIX a. pabaigoje kilo klausimų dėl bendrovės valdymo organų veiksmų laisvės ir diskrecijos, kuri yra susijusi su bendrovių socialine atsakomybe. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje buvo pradėta byla dėl to, jog geležinkelio bendrovės West Cork Railroad Company valdymo organai bandė atlyginti darbuotojams jų nuostolius, susijusius su bendrovės veiklos nutraukimu. Šioje byloje teismas nusprendė, jog valdymo organų sprendimas buvo nepagrįstas, kadangi jie gali naudoti bendrovės lėšas tik veiklai, kuri yra susijusi su verslu¹⁷. Visgi tokia praktika nebuvo nuosekli. Pavyzdžiui, pianinų gamintojo Steinway valdymo organai buvo kaltinami tuo, kad išpirko žemės sklypą, ir planavo pastatyti bažnyčią, biblioteką ir mokyklą bendrovės

¹³ SAPP, Kaitlyn. Corporate Social Responsibility: Implications for Business Operating in the United States and the European Union. *Honors Scholar Theses*. Connecticut, 2016, p. 4 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://opencommons.uconn.edu/srhonors_theses/478/?utm_source=digitalcommons.uconn.edu%2Fsrhonors_theses%2F478&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages>.

¹⁴ *Ibidem*, p. 5.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ CARROLL, Archie B. A History of Corporate Social Responsibility: Concepts and Practices. Iš *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 20 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/282746355_A_History_of_Corporate_Social_Responsibility_Concepts_and_Practices>.

darbuotojų labui. Šiuo atveju teismas priėmė teigiamą sprendimą valdymo organų labui, kadangi teismo manymu, tokie veiksmai iš esmės prisidėjo prie bendrovės darbuotojų socialinės gerovės padidinimo, o taip pat prie bendrovės efektyvumo ir našumo¹⁸. Visgi aukščiau minėti atvejai buvo gana reti ir XIX a. – XX a. pradžioje bendrovės pagrinde skyrė dėmesį kapitalo didinimui.

Kitas svarbus etapas istorijoje yra laikotarpis po Didžiosios Depresijos (angl. *The Great Depression*), kadangi būtent tada bendrovių socialinė atsakomybė įgavo naują pagreitį¹⁹. Buvo pastebima tendencija, jog bendrovių valdymo organai rūpinasi ne tik bendrovės pelno gausinimu, bet ir darbuotojais, vartotojais bei pačia visuomene, kurioje ta bendrovė veikia²⁰. Tuo tarpu 1946 m. JAV rengta apklausa parodė, jog virš 90 proc. verslo mano, jog jų pareigos apima ne tik pelno akcininkams gavimą, bet ir kitų suinteresuotųjų asmenų, t. y. darbuotojų, vartotojų, visuomenės grupių, interesų tenkinimą²¹. Jau 1960 m. išryškėjo dar viena bendrovių socialinės atsakomybės tendencija – bendrovės prisidėjo prie didesnio mąsto visuomeninių problemų sprendimo, pavyzdžiui prie kovos su tarša miestų apylinkėse, prie efektyvesnio išteklių naudojimo ir kita²².

Galiausiai reikėtų prisiminti vieną didžiausių XXI a. pradžios ekonominių skandalų – 2001 m. gruodžio 21 d. JAV energetikos bendrovės Enron bankrotą. Dėl painių, neaiškių ir gudriai parengtų atskaitomybės dokumentų, Enron sugebėjo paslėpti savo neetiškas praktikas ir blogą finansinę padėtį, todėl šio skandalo išviešinimas buvo labai netikėtas visuomenei ir bendrovės investuotojams bei kreditoriams. Skandalo pasekmėje tūkstančiai darbuotojų prarado savo darbo vietas ir pensijų fondus, investuotojai prarado beveik 60 milijardų dolerių investicijų, daugelį bankų pasaulyje ištiko ekonominė krizė. Nors šis skandalas turėjo neįtikėtinai neigiamą poveikį viso pasaulio ekonomikai, pažymėtina, jog jis taip pat prisidėjo prie bendrovių socialinės atsakomybės aktualizavimo²³. Autoriaus nuomone, būtent šis skandalas prisidėjo prie

¹⁸ CARROLL, Archie B. A History of Corporate Social Responsibility: Concepts and Practices. Iš *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 22 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/282746355_A_History_of_Corporate_Social_Responsibility_Concepts_and_Practices>.

¹⁹ *Ibidem*, p. 23.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ SAPP, Kaitlyn. Corporate Social Responsibility: Implications for Business Operating in the United States and the European Union. *Honors Scholar Theses*. Connecticut, 2016, p. 5 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://opencommons.uconn.edu/srhonors_theses/478/?utm_source=digitalcommons.uconn.edu%2Fsrhonors_theses%2F478&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages>.

²² *Ibidem*.

²³ MCBARNETT, Doreen. Corporate Social Responsibility Beyond Law, Through Law, For Law. *Working Paper Series*. Edinburgh: School of Law, University of Edinburgh, 2009, p 7 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 27 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1369305>.

vienos bendrovių socialinės atsakomybės formų – didelių bendrovių finansinių atskaitomybių rengimo ir viešinimo, griežtesnio sureguliuavimo, kokį turime dabar.

Atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta, galima prieiti išvados, jog bendrovių socialinė atsakomybė nėra naujas XXI a. reiškiny. Kaip rodo istoriniai faktai ir teisėkūra, tam tikros bendrovių socialinės atsakomybės apraiškos egzistavo beveik prieš du šimtus metų, o laikui bėgant bendrovių socialinės atsakomybės aktualumo klausimas tik didėjo.

1.2. Bendrovių socialinė atsakomybė bendrovių kilmės ir veiklos teorijų kontekste

Aukščiau atliktoje bendrovių socialinės atsakomybės sampratos analizėje paaiškėjo, jog šis institutas nėra modernųjų laikų išradimas, bet nepaisant to, pati instituto sąvoka iki šiol yra sudėtinga, daugiaprasmiška ir ją galima interpretuoti labai plačiai, kas iš esmės gali trukdyti pačios bendrovių socialinės atsakomybės efektyviam įgyvendinimui²⁴. Autoriaus nuomone, siekiant kuo nuodugniau ištirti šį institutą, vertėtų pažvelgti į bendroves ir bendrovių socialinę atsakomybę iš teorinės pusės, tai yra išnagrinėti pagrindines bendrovių kilmės ir veikimo teorijas, sugretinti ir nustatyti bendrovių socialinės atsakomybės sąsają su šiomis teorijomis.

Teisės doktrinoje yra nemažai skirtingų bendrovių teorijų, kuriomis bandoma aiškinti ir grįsti šiuolaikinės bendrovės vidinį ir išorinį veikimą bei spręsti tiek teorijoje, tiek praktikoje kylančias problemas dėl tam tikrų bendrovės veiksmų teisėtumo ar neteisėtumo²⁵.

Štai sutartinės bendrovių teorijos (angl. *contractual theory*) šalininkai teigia, jog bendrovė atsiranda būtent nuo valios išreiškimo, tai yra nuo to momento, kai steigėjai pasirašo steigimo sutartį.²⁶ Tuo tarpu koncesijos teorijos (angl. *concesssion theory*) pradininkai teigia, jog vien valios neužtenka bendrovės atsiradimui, nes visų pirma, valstybė turi sankcionuoti tokį bendrovės įsteigimą²⁷. Toliau galėtume paminėti fikcijos teoriją (angl. *fiction theory*), kuri teigia, jog vienintelis galimas teisės subjektas yra fizinis

²⁴ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 172 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

²⁵ MILIAUSKAS, Paulius. *Company Law Aspects of Shareholders' Agreements in Listed Companies*: doctoral dissertation. Social sciences, law (01 S). Vilnius: Vilniaus Universitetas, Ghent University, 2014, p. 55 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=LIT01LITLI000070646&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=LABTALL&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,paulius%20miliauskas&sortby=rank&offset=0>.

²⁶ *Ibidem*, p. 56.

²⁷ *Ibidem*.

asmuo, tuo tarpu fizinių asmenų dariniai, nors ir gali būti pripažįstami savarankiškais teisės subjektais, bet jie yra dirbtiniai, tai yra teisinė fikcija.²⁸ Šiai teorijai iš dalies oponuoja fizinių asmenų kolektyvo teorija (angl. *aggregate theory*). Šios teorijos šalininkai teigia, jog bendrovė kaip tokia iš viso neegzistuoja, tai nėra kažkoks naujas teisės subjektas. Tiesiog įstatymų leidėjas gindamas fizinių asmenų interesus suteikia teisinę apsaugą konkrečioms ir teisėtoms žmonių grupėms, kurios tuo tarpu gali veikti kaip vienas asmuo.²⁹ Galiausiai reikėtų paminėti bendrovių organinę teoriją (angl. *organic theory*). Ši teorija remiasi teiginiu, jog bendrovė gyvas socialinis organizmas, atskiras asmuo, turintis atskirą esybę, narius ir savarankišką valią³⁰. Iš tokio apibrėžimo, galima daryti išvadą, jog bendrovė jokių būdu neturėtų būti tapatina su jos akcininkais³¹.

Atsižvelgiant į pateiktų teorijų pagrindines idėjas, toliau būtų tikslinga detaliau išnagrinėti būtent dvi teorijas: bendrovių sutartinę teoriją bei bendrovių organinę teoriją. Šios teorijos bus nagrinėjamos todėl, jog jos yra oponuojančios vieną kitai bei gali padėti nustatyti bendrovių socialinės atsakomybės svarbą, privalomumo lygį bei vietą bendrovės veikloje. Taip pat bus siekiama išnagrinėti bendrovių veiklos principus, juos susieti su minėtomis bendrovių kilmės teorijomis bei tokiu būdu dar labiau konkretizuoti bendrovių socialinės atsakomybės poziciją.

1.2.1. Bendrovės sutartinė teorija ir Akcininkų interesų pirmenybės principas

Kaip jau buvo minėta, sutartinė bendrovės kilmės teorija teigia, jog bendrovė yra ne kas kita, kaip bendrovės akcininkų privačių derybų ir susitarimų rezultatas³². Toks bendrovės kilmės vertinimas iš karto iškelia tam tikrus esminius teiginius. Pirmia, bendrovė turėtų būti suprantama kaip savanoriškų, laisva valia sudarytų ir realių arba numanomų susitarimų kompleksas (angl. *nexus of contracts*)³³. Antra, bendrovių teisė, kuri iš esmės reguliuoja bendrovių veiklą, yra ne kas kita kaip standartinės tokios sutarties nuostatos,

²⁸ MIZARAS, Vytautas, *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 221.

²⁹ *Ibidem*, p. 222.

³⁰ MAGNIER, Veronique. Chapter 1: Legal Aspects of Corporate Governance Models. Iš: *Comparative Corporate Governance – Legal Perspectives*. S.l, 2017, p. 24 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.elgaronline.com/view/9781784713553/09_chapter1.xhtml>.

³¹ MIZARAS, Vytautas, *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 222.

³² MILIAUSKAS, Paulius. *Company Law Aspects of Shareholders' Agreements in Listed Companies*: doctoral dissertation. Social sciences, law (01 S). Vilnius: Vilniaus Universitetas, Ghent University, 2014, p. 55 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=LIT01LITLI000070646&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=LABTALL&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,paulius%20miliauskas&sortby=rank&offset=0>.

³³ MAGNIER, Veronique. Chapter 1: Legal Aspects of Corporate Governance Models. Iš: *Comparative Corporate Governance – Legal Perspectives*. S.l, 2017, p. 18 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.elgaronline.com/view/9781784713553/09_chapter1.xhtml>.

kurios turėtų užtikrinti akcininkų interesų pirmenybę (taip vadinamas akcininkų interesų pirmenybės principas (angl. *shareholders' primacy*))³⁴.

Pirmasis teiginys, jog bendrovė turėtų būti traktuojama kaip realių arba numanomų susitarimų kompleksas, yra paaiškinamas tuo, kad bendrovės atžvilgiu egzistuoja daug interesantų, tai yra darbuotojai, bendrovės investuotojai, kreditoriai, valdymo organai ir kiti. Visų minėtų asmenų santykius su bendrove geriausiai apibūdina būtent sutartys: steigimo sutartys, akcininkų sutartys, akcijų pasirašymo sutartys, darbo sutartys, įvairios komercinės sutartys su vartotojais bei kreditoriais. Kadangi bendrovė yra tik sutarčių kompleksas, tai diskusijos apie kokius nors savarankiškus bendrovės tikslus yra beprasmės. Tokiu atveju vienintelis ir pagrindinis bendrovės tikslas yra tinkamas ir visiškai įsipareigojimų vykdymas pagal minėtas sutartis³⁵. Galiausiai, jeigu bendrove vertiname kaip realius arba numatomus susitarimus, tai į visuomenės ir įvairių interesų turėtojų, kurie nėra tokių susitarimų šalimis, interesus iš viso neturėtų būti atsižvelgiama³⁶.

Antrasis sutartinės bendrovių teorijos teiginys nurodo, jog bendrovių teisės normos yra standartinės sutarties normos, kurios yra skirtos bendrovės akcininkų teisėms ir interesams apsaugoti. Tai yra taip vadinamas akcininkų pirmenybės principas. Doktrinoje šis principas yra grindžiamas keliais esminiais postulatais.

Pirma, pirmenybės akcininkų interesams suteikimas yra argumentuojamas tuo, kad akcininkų investicija turi tam tikrą specifiškumą. Tai reiškia, jog akcininkai savanoriškai, be užtikrintos grąžos sutinka prisidėti savo turtu prie tokios bendrovės kapitalo, prisiima bendrovės veiklos nesėkmės riziką, o atsiskaitymo atveju kreditorių interesai yra tenkinami paskutine eile, tai yra atsiskaičius su visais kitais kreditoriais.³⁷ Būtent todėl bendrovės akcininkų interesai turi prioritetinę vietą ir bendrovių teisė akcininkams suteikia įvairius kontrolės mechanizmus bei galimybes.

Antra, bendrovės akcininkų pirmenybė yra grindžiama tuo, kad bendrovės akcininkų santykiai su bendrove nėra pakankamai detalai sureguliuoti. Santykiai tarp bendrovės ir kitų interesų turėtojų, pavyzdžiui darbuotojų, vartotojų arba kreditorių, yra pakankamai detalai aptariami sutartyse. Tuo tarpu akcininkai negali pasiekti tokio išsamumo lygio sudarydami steigimo sutartis, akcininkų sutartis, sutartis su valdymo

³⁴ LAURAITYTĖ, Eglė. *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 65.

³⁵ *Ibidem*, p. 66.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ LAURAITYTĖ, Eglė. Sutartinė Bendrovės Teorija ir Akcininkų Interesų Pirmenybės principas. *Teisė*. Vilnius, 2014, p. 164 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 21 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/2873/2039>>.

organais ir kitas. Todėl bendrovių teisė suteikia bendrovės akcininkams įvairiapusę interesų apsaugą ir tokiu būdu pašalina akcininkų sudaromų susitarimų neaiškumą³⁸.

Trečia, bendrovių teisė nustato tokias taisykles, kurios užtikrina bendrovės sėkmę. Manytina, jog didžiausias bendrovės sėkmės garantas yra tai, kad galutinis naudos bei rizikos gavėjas, tai yra bendrovės akcininkas, sudarydamas bendrovės steigimo sutartį, tuo pačiu sudarė ir akcijų vertės maksimizavimo sutartį. Iš to išeina, jog vienas pagrindinių bendrovės, akcininkų bei bendrovių teisės tikslų turėtų būti bendrovės efektyvumo, našumo ir pelningumo maksimizavimas³⁹. Tuo tarpu, tokio tikslo įgyvendinimas yra įmanomas tik akcininkų investicijų dėka.

Pažymėtina, jog pateiktais akcininkų interesų pirmenybės principo teiginiais, galima susidaryti įspūdį, jog akcininkai yra bendrovės savininkai, kadangi tiek bendrovių teisė, tiek akcininkų interesų pirmenybės principas siekia kuo labiau apsaugoti akcininkų teises ir maksimizuoti bendrovės, o tuo pačiu ir akcininkų, pelną. Visgi doktrinoje yra nuomonių, jog toks požiūris yra neteisingas, kadangi bendrovės akcininkų statusas nėra tapatus bendrovės savininkų statusui. Bendrovės akcininkai turi tik tam tikrą bendrovės akcijų skaičių bei prisiima riziką bendrovės veikloje⁴⁰. Be to, kaip jau buvo minėta, esant bendrovės turto padalinimui, akcininkams tenka tik ta dalis, kuri liko atsiskaičius su visais bendrovės kreditoriais.

Apibendrinant, ši teorija teigia, jog bendrovė yra sutarčių visuma, todėl pagrindinis bendrovės interesas turėtų būti susijęs su santykiais, kurie atsiranda pagal tas sutartis bei akcininkų naudos maksimizavimas arba kaip sakoma doktrinoje „verslo socialinė atsakomybė yra pelno siekimas“⁴¹. Visgi aiškinant bendrovę per šią prizmę galėtų kilti tam tikra problema. Ši teorija nepaaiškina santykių su trečiaisiais asmenimis, kurie nėra su bendrove susaistyti jokiais sutartiniais ryšiais. Tai reiškia, jog gali būti problematiška paaiškinti bendrovės santykius atsirandančius, pavyzdžiui iš delikto. Tai iš eilės suponuoja, jog į visuomenės bei interesų turėtojų grupių interesus bendrovė visai neturėtų kreipti dėmesio vykdydama savo veiklą.

Tačiau kategoriškai teigti, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra neįmanoma, būtų klaidinga. Siekiant pašalinti šios teorijos trūkumus buvo sukurta racionalioji

³⁸ LAURAITYTĖ, Eglė. Sutartinė Bendrovės Teorija ir Akcininkų Interesų Pirmenybės principas. *Teisė*. Vilnius, 2014, p. 164 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 21 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/2873/2039>>.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ MAGNIER, Veronique. Chapter 1: Legal Aspects of Corporate Governance Models. Iš: *Comparative Corporate Governance – Legal Perspectives*. S.1, 2017, p. 19 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.elgaronline.com/view/9781784713553/09_chapter1.xhtml>.

⁴¹ MCBARNETT, Doreen. Corporate Social Responsibility Beyond Law, Through Law, For Law. *Working Paper Series*. Edinburgh: School of Law, University of Edinburgh, 2009, p 18 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 27 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1369305>.

akcininkų interesų teorija (angl. *enlightened shareholder value model*)⁴². Pagrindiniai šios teorijos postulatai teigia, jog: 1) bendrovės interesas turėtų būti ilgalaikės naudos siekimas akcininkams; 2) bendrovė, vykdydama savo veiklą, privalo atsižvelgti į jos daromą poveikį visuomenei ir interesų turėtojų grupėms⁴³. Šios teorijos aspektai, nors ir palankesni bendrovių socialinei atsakomybei, irgi yra kritikuotini. Žiūrint iš ilgalaikės perspektyvos pusės, bendrovės rūpinimasis visuomenės ir įvairių grupių interesais galėtų būti naudingas pačiai bendrovei. Bendrovė, įgyvendindama socialinę atsakomybę, visuomenei atrodytų patrauklesnė ir labiau sėkminga, kas realiai pritrauktų daugiau dėmesio, o tai reiškia ir daugiau pelno akcininkams ilguoju laikotarpiu. Visgi, doktrinoje ir visuomenėje tokia strategija yra vadinama „žaliuoju smegenų plovimu (angl. *green-washing*) arba „etiketės kūrimu“ (angl. *brand-building*), kas yra kritikuotina, kadangi pagrindinis dėmesys yra vis tiek nukreipiamas į pelno didinimą, o ne į visuomenės problemų sprendimą, socialinės padėties gerinimą⁴⁴. Kitas kritikuotinas aspektas yra tai, jog teorija reikalauja tik atsižvelgti į interesų turėtojų lūkesčius priimant sprendimus, bet ne suderinti visus įmanomus interesus ir priimti kompromisinį sprendimą⁴⁵. Manytina, kad tai yra pakankamai neefektyvus ir formalus reikalavimas. Bendrovė, nors ir atsižvelgusi į visuomenės interesus ir aplinkosauginius reikalavimus, vis tiek galėtų priimti žalingą sprendimą, kuris neigiamai paneigtų interesų turėtojus.

Įvertinus išdėstytas pozicijas, galima prieiti išvados, jog konceptuali požiūriu bendrovių socialinė atsakomybė yra sunkiai suderinama su bendrovės veikla sutartinės teorijos kontekste. Jeigu bendrovę vertintume kaip sutarčių visumą ir akcininkų interesų tenkinimo priemonę, visuomenė nebūtų tokių santykių dalyvė, todėl jos lūkesčiai būtų paneigiami. Tuo tarpu, nors racionalioji akcininkų interesų teorija sumažina nesuderinamumą, jos kontekste bendrovių socialinė atsakomybė yra ne kas kita, kaip tik vienas iš bendrovės akcininkų interesų maksimizavimo būdų.

⁴² MIKALONIENĖ, Lina; et al. *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste* – mokslo studija. 2017, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 132 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.tf.vu.lt/publikacijos/imoniu-teisiniu-formu-konvergencija-ir-divergencija-ar-lietuvos-teisinis-reglamentavimas-yra-patrauklus-tarptautiniame-kontekste-2017/>>.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 172 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

⁴⁵ MIKALONIENĖ, Lina; et al. *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste* – mokslo studija. 2017, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 132 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.tf.vu.lt/publikacijos/imoniu-teisiniu-formu-konvergencija-ir-divergencija-ar-lietuvos-teisinis-reglamentavimas-yra-patrauklus-tarptautiniame-kontekste-2017/>>.

1.2.2. Bendrovės organinės teorijos ir įvairių interesų grupių teorijos sąsaja

Kategoriškas aiškinimas, jog bendrovės yra ne kas kita, kaip įvairių sutarčių visuma ir pati bendrovė yra skirta tik akcininkų interesų patenkinimui yra kritikuotinas. Jis ne tik yra prieštaringas bendrovių socialinės atsakomybės atžvilgiu, bet ir paneigia esminius šiuolaikinės bendrovės aspektus⁴⁶. Pirma, toks vertinimas paneigia visą bendrovės registravimo poreikį ir esmę, kadangi yra teigiama, jog bendrovė nėra naujas darinys, o tik atskirų sutarčių visuma. Antra, yra paneigiamas vienas pagrindinių bendrovės kriterijų, tai yra bendrovės ir jos akcininkų turto atskirumo principas, kuris iš vienos pusės bendrovei suteikia tam tikrą finansinį savarankiškumą ir nepriklausomumą, o iš kitos pusės apsaugo pačių akcininkų turtą ir apriboja jų atsakomybę. Dėl minėtų priežasčių tikslinga būtų aptarti kitą bendrovės kilmės teoriją, kuri, autoriaus manymu, labiau atitinka tiek bendrovės prigimtį, tiek paaiškina bendrovių socialinės atsakomybės vietą bendrovės veikloje.

Kaip jau buvo minėta, bendrovių organinė teorijoje teigiama, jog bendrovės yra „organinės“, tikros konstrukcijos, kurios turi nuosavą valią. Bendrovės nėra vien tik sutartys. Teisė pati nesukuria bendrovių, bet ji yra reikalinga, kad pripažinti tokių bendrovių egzistavimą⁴⁷. Visgi svarbiausias šios teorijos teiginys yra tai, jog bendrovė nėra tik savo akcininkų valios pratesimas, taip pat ji nėra tik akcininkų grupė. Bendrovė yra savarankiškas teisės subjektas, kuris turi tikslus bei interesus, atskirai nuo savo akcininkų⁴⁸.

Atsižvelgiant į bendrovių organinės teorijos postulatus, galime teigti, jog kiekviena bendrovė yra socialinės visuomenės neatskiriama dalis. Tai reiškia, jog bendrovės, egzistuojamos tarp kitų visuomenės narių, yra vienaip arba kitaip tų narių veikiamos bei pačios tam tikru būdu veikia visuomenę bei jos narius. Todėl, kalbant apie visuomenę ir jos narių sąveiką, ypač aktualus yra filosofo Imanuelio Kanto moralinis imperatyvas – elkis su kitais taip, kaip norėtum, kad būtų elgiamasi su tavimi⁴⁹. Tai reiškia, jog bendrovė, vykdydama tam tikrą veiklą, turi tam tikrą moralinę, etinę atsakomybę

⁴⁶ MAGNIER, Veronique. Chapter 1: Legal Aspects of Corporate Governance Models. Iš: *Comparative Corporate Governance – Legal Perspectives*. S.l., 2017, p. 22 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.elgaronline.com/view/9781784713553/09_chapter1.xhtml>.

⁴⁷ MILIAUSKAS, Paulius. *Company Law Aspects of Shareholders' Agreements in Listed Companies*: doctoral dissertation. Social sciences, law (01 S). Vilnius: Vilniaus Universitetas, Ghent University, 2014, p. 60 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=LIT01LITLI000070646&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=LABTALL&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,paulius%20miliauskas&sortby=rank&offset=0>.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ KANTAS, Imanuelis. *Dorovės metafizikos pagrindai*. Vilnius, 1980, p. 62.

visuomenės bei jos narių atžvilgiu. Kartu vertinant bendrovės organinę prigimtį bei Kanto imperatyvą, galėtume prieiti tokios taisyklės: kadangi tarp bendrovės ir kitų interesų turėtojų, tai yra žmonių ar jų grupių, susiklosto įvairūs santykiai, bet koks bendrovės sprendimas turi būti toks, kad užtikrintų pagarbą kiekvienai minėtų santykių šaliai bei jos interesams⁵⁰.

Vertinant bendrovę tokiu aspektu yra būtina aptarti taip vadinamą interesų turėtojų teoriją (angl. *stakeholders theory*). Interesų turėtojų teorija teigia, jog egzistuoja daug įvairių interesų turėtojų, kurie vienaip ar kitaip daro įtaką bendrovės veiklai ir kuriuos veikia bendrovė⁵¹. Todėl bendrovės pelno maksimizavimas ir akcininkų interesų tenkinimas nėra vienintelis bendrovės tikslas ir bendrovė taip pat turi turėti omeny platesnius socialinius tikslus bei atsižvelgti į savo darbuotojų, vartotojų, kreditorių, tiekėjų, prekių arba paslaugų gavėjų, įvairių bendruomenių bei visuomenės interesus ir poreikius⁵². Tai yra ypač svarbu, kai kalbame apie interesus ir poreikius tų interesų turėtojų, kurių santykiai su bendrove nėra aptarti sutartyse arba įstatyme.⁵³

Nagrinėjant įvairius interesų turėtojus, taip pat reikėtų aptarti pačių interesų turėtojų apibrėžimo problematiką. Dažniausiai interesų turėtojais yra laikomi patys individai. Todėl bendrovės veikla turėtų būti siejama būtent su individų gerove. Visgi neaišku ar bendrovė turėtų rūpintis vien tik pačių individų interesais, ar aplinkosauga bei planetos gerove⁵⁴. Tuo tarpu, autoriaus nuomone, atsižvelgiant į interesų turėtojų teorijos esmę, individų interesų sąvoka turėtų apimti ir aplinkosaugą, kadangi spartėjant vartotojiškumui ir pramonei, planetos apsaugos klausimai turėtų būti kiekvieno individo pagrindinis interesas.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta, galima prieiti išvados, jog bendrovių organinės kilmės bei įvairių interesų turėtojų teorijos yra vienas stipriausių pagrindimų bendrovių socialinės atsakomybės egzistavimui. Šios teorijos leidžia manyti, jog bendrovės akcininkai bei kiti sutartiniais santykiais su bendrove susiję asmenys nėra vieninteliai bendrovės veiklos interesantai, todėl bendrovė turėtų atsižvelgti į žymiai platesnį interesų turėtojų spektrą, visuomenės poreikius, aplinkosaugą ir planetos gerovę bei savo veiklą vykdyti gerbdama kiekvieno individo teisės bei teisėtus interesus. Tuo

⁵⁰ LAURAITYTĖ, Eglė. *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 83.

⁵¹ *Ibidem*, p. 81.

⁵² BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 172 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

⁵³ LAURAITYTĖ, Eglė. *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 87.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 86.

tarpu toks socialiai atsakingas bendrovės požiūris galėtų daryti teigiamą įtaką pačios bendrovės produktyvumui, konkurencingumui ir socialiniam vystymuisi, kas iš eilės patenkintų akcininkų interesus.

Taigi, įvertinus tai, kas buvo išdėstyta šioje dalyje, bendrovių socialinę atsakomybę galėtume suprasti kaip nuosekliai ir istoriškai susiformavusį institutą, kurio idėja yra tai, jog bendrovės privalo būti atsakingos už savo vykdomos veiklos poveikį visuomenei ir atsižvelgti į platesnį interesų spektrą, tai yra socialinę, ekonominę, etinę, aplinkosaugos sritis. Šį institutą reikėtų vertinti ne kaip imperatyvią ir absoliučiai privalomą bendrovės pareigą, bet kaip bendrovės, kuri yra socialinis organizmas bei neatskiriama visuomenės dalis, etinę ir moralinę atskaitomybę ją supantiems subjektams, tai yra visuomenei.

2. Bendrovių socialinė atsakomybė Europos Sąjungos teisėje

Nagrinėjant bendrovių socialinę atsakomybę būtų naudinga įvertinti kaip ją vertina Europos Sąjunga, o tai pat ir valstybės, kurios jai priklauso. Vadovaujantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 9 straipsniu, nustatydamą ir įgyvendindama savo politikos kryptis ir veiksmus, Sąjunga atsižvelgia į reikalavimus susijusius su didelio užimtumo skatinimu, socialinės apsaugos skatinimu, kova su socialine atskirtimi, aukšto lygio švietimu, mokymu ir žmonių sveikatos apsauga⁵⁵. SESV 11 straipsnis taip pat nurodo, jog Europos Sąjunga, siekdama skatinti tvarią plėtrą, privalo atsižvelgti į aplinkos apsaugos reikalavimus⁵⁶. Galiausiai, SESV 191 straipsnyje yra teigiama, jog Europos Sąjungos politika padeda siekti šių tikslų: 1) išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę; 2) saugoti žmonių sveikatą; 3) apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius; 4) remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti, visų pirma kovai su klimato kaita⁵⁷.

Atsižvelgiant į šiuo straipsnius, galime teigti, jog vienas pagrindinių Europos Sąjungos tikslų yra socialinės visuomenės gerovės skatinimas ir aplinkos apsauga. Kadangi Europos Sąjunga siekia remti, koordinuoti bei papildyti valstybių narių veiksmus susijusius su socialine sritimi bei kartu su valstybėmis narėmis reguliuoti aplinkosaugos klausimus, negali būti abejonių, kad bendrovių socialinė atsakomybė taip pat yra Europos Sąjungos teisės institutas, kuris vienaip ar kitaip yra reguliuojamas supranacionaliniu lygiu.

Siekiant kuo nuosekliau išnagrinėti bendrovių socialinės atsakomybės apraiškas Europos Sąjungoje, toliau bus analizuojami šie esminiai klausimai: 1) Europos Sąjungos teisėkūros, susijusios su bendrovių socialine atsakomybe, istorija; 2) bendrovių socialinės atsakomybės sąvoka Europos Sąjungoje; 3) bendrovių socialinės atsakomybės apraiškos ir pavyzdžiai Europos Sąjungos valstybės narėse.

2.1. Europos Sąjungos bendrovių socialinės atsakomybės teisėkūros istorija

Atsižvelgiant į tai, jog Europos Sąjunga kaip tokia yra pakankamai naujas darinys bei į tai, jog iš viso Europos Sąjungai priklauso 28 valstybės, kurios turi skirtingą bendrovių socialinės atsakomybės istoriją, būtų labai sudėtinga aptarti visą Europos Sąjungos bendrovių socialinės atsakomybės istoriją. Todėl, aiškumo dėlei, bus nagrinėjama tik

⁵⁵ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. *OL 2012 C 326*, p 1-390.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

Europos Sąjungos teisėkūra, susijusi su bendrovių socialine atsakomybe. Taip pat pažymėtina, jog turint omeny teisėkūrą, bus nagrinėjami tiek privalomi teisės aktai, tiek „švelniosios teisės“ (angl. *soft-law*) aktai.

Manytina, jog jau nuo 1990 m. Europos Sąjunga suvokė apie bendrovių socialinės atsakomybės svarbą savo plėtros strategijoje ir bandė pagerinti bendrovių atskaitomybę viešųjų institucijų bei visuomenės atžvilgiu⁵⁸. Tuo tarpu 2000 m. Europos Sąjungos lyderių suvažiavime Lisabonoje buvo visuotinai patvirtinta, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra neatsiejama Europos Sąjungos politikos dalis⁵⁹. Visgi tik 2001 m. Europos Komisija išleido Ataskaitą (angl. *green paper*) dėl bendrovių socialinės atsakomybės skatinimo. Ataskaitoje buvo teigiama, jog bendrovių socialinė atsakomybė gali prisidėti prie darnaus vystymosi bei padidinti Europos naujoviškumą, konkurencingumą, kas skatintų užimtumo ir darbo vietų kūrimo spartėjimą⁶⁰. Komisijos nuomone Europos Sąjungoje įsikūrusios bendrovės galėjo išreikšti pritarimą bendrovių socialinei atsakomybei atsakingai, skaidriai ir atskaitingai vykdydamos verslą.

Šios ataskaitos paskelbimas 2002 m. paskatino sušaukti Europos daugiašalį forumą (angl. *European multistakeholders forum*) dėl bendrovių socialinės atsakomybės⁶¹, kuriame darbuotojų organizacijos, verslininkai, prekybos unijos, nevyriausybines organizacijos tarpusavyje keičiasi gerąja praktika dėl bendrovių socialinės atsakomybės. Manoma, kad šis forumas buvo labai naudingas Europos Sąjungos bendrovių socialinės atsakomybės plėtrai, kadangi jis patvirtino bendrą Europos požiūrį į bendrovių socialinę atsakomybę bei nubrėžė tam tikras veiklos ribas⁶². Visgi nebuvo aptarti esminiai klausimai dėl atskaitomybės reikalavimų, todėl buvo reikalingi nauji sprendimai.

Toliau, 2003 m. birželio 18 d. buvo priimta Europos Parlamento ir tarybos direktyva Nr. 2003/51/EEB dėl tam tikrų tipų bendrovių, bankų ir kitų finansų įstaigų bei draudimo įmonių metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės

⁵⁸ YILDIZ, Ayselin; OZERIM, Gokay. Corporate Social Responsibility in European Context. Iš *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*. Lexington: Lexington Books, p. 1 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/294428397_Corporate_Social_Responsibility_in_European_Context>.

⁵⁹ MURRAY, Alasdair. *Corporate Social Responsibility in the EU*. London: Centre for European Reform, 2003, p. 3 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/p459_corporate_sr-1660.pdf>.

⁶⁰ 2001 m. liepos 18 d. Europos komisijos ataskaita dėl bendrovių socialinės atsakomybės skatinimo (Green paper: Promoting an European framework for Corporate Social Responsibility). DOC/01/9.

⁶¹ YILDIZ, Ayselin; OZERIM, Gokay. Corporate Social Responsibility in European Context. Iš *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*. Lexington: Lexington Books, p. 3 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą:

<https://www.researchgate.net/publication/294428397_Corporate_Social_Responsibility_in_European_Context>.

⁶² *Ibidem*.

atskaitomybės, kuri reikalavo bendroves viešai pranešti apie jų veiklos poveikį aplinkai bei visuomenei⁶³. Tai buvo taip vadinama nefinansinė atskaitomybė. Visgi direktyvos trūkumas buvo tame, jog ji nenustatė jokių konkrečių gairių kaip turėtų būti vykdoma minėta nefinansinė atskaitomybė ir todėl valstybės narės integravo šią direktyvą labai įvairiai. To pasekmėje, nepavyko sukurti vieningos atskaitomybės sistemos, kuri padėtų skatinti bendrovių socialinę atsakomybę, ir todėl nefinansinės atskaitomybės buvo neprivalomos bei pateikiamos nesistemiškai.⁶⁴

2006 m. kovo 22 Europos Komisija išleido naują komunikatą, kurio tikslas buvo paskatinti bendrovių iniciatyvą dėl Europos Aljanso bendrovių socialinei atsakomybei (angl. *European Alliance for CSR*). Komunikatas nurodė, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra tiesioginis kelias į tvarų augimą ir papildomų darbo vietų sukūrimą⁶⁵. Galima išskirti šias pagrindines komunikate numatytas Europos Sąjungos bendrovių socialinės atsakomybės kryptys: 1) gerosios praktikos mainai; 2) parama interesų turėtojų iniciatyvoms; 3) valstybių narių bendradarbiavimas bendrovių socialinės atsakomybės srityje; 4) skaidrumas vartotojų atžvilgiu; 5) tyrimai ir švietimas susiję su bendrovių socialine atsakomybe; 6) didesnis dėmesys mažų ir vidutinių bendrovių socialinei atsakomybei.⁶⁶ Manytina, jog ši politika sėkmingai prisidėjo prie bendro Europos Sąjungos bendrovių socialinės atsakomybės formavimo ir įtvirtino šiol padarytą pažangą šioje srityje⁶⁷.

Sekantis žingsnis Europos Sąjungos bendrovių socialinės atsakomybės teisėkūroje buvo 2011 m. spalio 25 d. paskelbtas Komisijos komunikatas dėl atnaujintos 2011–2014 m. Europos Sąjungos įmonių socialinės atsakomybės strategijos. Strategijoje buvo

⁶³ 2003 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2003/51/EB iš dalies keičianti Direktyvas 78/660/EEB, 83/349/EEB, 86/635/EEB ir 91/674/EEB dėl tam tikrų tipų bendrovių, bankų ir kitų finansų įstaigų bei draudimo įmonių finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės. *OL Specialusis leidimas lietuvių kalba*: skyrius 17, t. 1, p. 273-279.

⁶⁴ YILDIZ, Ayselin; OZERIM, Gokay. Corporate Social Responsibility in European Context. Iš *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*. Lexington: Lexington Books, p. 3 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/294428397_Corporate_Social_Responsibility_in_European_Context>.

⁶⁵ 2006 m. kovo 22 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui: dėl augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimo: Europa kaip bendrovių socialinės atsakomybės pavyzdys (Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility). COM(2006) 136 final.

⁶⁶ ERKOLLAR, Alptekin; OBERER, BJ. Responsible Business: The European Union is Driving Forward the European Strategies on Corporate Social Responsibility. *Journal of EU Research in Business*. S.1, 2012, p. 4 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<https://ibimapublishing.com/articles/JEURB/2012/360374/>>.

⁶⁷ YILDIZ, Ayselin; OZERIM, Gokay. Corporate Social Responsibility in European Context. Iš *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*. Lexington: Lexington Books, p. 3 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/294428397_Corporate_Social_Responsibility_in_European_Context>.

akcentuojama pažanga bendrovių socialinės atsakomybės srityje, o taip pat ir nesėkmės, kurių pagrindinės yra Europos Sąjungos bendrovių negalėjimas į savo veiklą integruoti visuomenės ir aplinkosaugos klausimų bei gairių, kaip bendrovių socialinė atsakomybė turėtų būti integruota į valstybių narių nacionalinę teisę⁶⁸. Svarbu pažymėti, jog strategijoje pirmą kartą buvo pasisakyta apie tai, jog bendrovės socialinės atsakomybės strategijos integravimas į bendrovės veiklą gali paskatinti bendrovės konkurencingumą rinkoje, daryti teigiamą įtaką bendrovės rizikos valdymui, kaštų sumažinimui, žmogiškųjų išteklių valdymui, suteikti geresnes galimybes kapitalo augimui, pagerinti santykius su vartotojais⁶⁹. Iš tokios pozicijos galima suprasti, jog Komisija siekė atkreipti bendrovių akcininkų dėmesį į bendrovių socialinę atsakomybę, kadangi ji ne tik gerai veikia visuomenę, bet ir pačių akcininkų interesus.

Taip pat svarbu yra pažymėti strategijoje išdėstytus pakeitimus ir naujoves. Pirmą, strategijoje buvo išplėsta bendrovių socialinės atsakomybės sąvoka. Nuo šiol bendrovės buvo atsakingos už visą daromą poveikį, o ne tik už darbuotojų socialinę gerovę arba aplinkosaugą⁷⁰. Antra, pasikeitė bendrovių socialinės atsakomybės privalomumo lygis. Bendrovių socialinė atsakomybė nebuvo vertinama kaip savanoriška bendrovės veiklos dalis. Nuo šiol valstybių narių įstatymų leidėjai turėjo imtis atitinkamų veiksmų, kad teisiškai paremti bendrovių socialinę atsakomybę, pavyzdžiui, tokiose srityse kaip bendrovių veiklos skaidrumas, bendrovių atskaitomybė⁷¹. Visgi, tarp teisės mokslininkų buvo nuomonių, jog toks iš dalies teisinis bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimas buvo tik politinė deklaracija, bet ne reali, privaloma teisės norma⁷².

Svarbu pažymėti, jog Europos Sąjungos kontekste dėl bendrovių socialinės atsakomybės taip pat yra pasisakęs Europos Parlamentas. Štai 2013 m. Europos Parlamentas išleido dvi ataskaitas dėl bendrovių socialinės atsakomybės. 2013 m. sausio 28 d. ataskaitoje Europos Parlamentas pabrėžia, jog ekonominės krizės yra verslo skaidrumo, atskaitomybės ir socialinės atsakomybės trukumo pasekmė. Dėl šios priežasties Europos Parlamentas akcentavo poreikį bendrovėms rūpintis socialine aplinka,

⁶⁸ 2011 m. spalio 25 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui: Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija. KOM(2011) 681 galutinis.

⁶⁹ *Ibidem.*

⁷⁰ *Ibidem.*

⁷¹ *Ibidem.*

⁷² BOHINC, Rado. Corporate Social Responsibility: A European Legal Perspective. *Canterbury Law Review*. S.I, 2014, t. 20, p. 23 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.nzlii.org/nz/journals/CanterLawRw/2014/2.pdf>>.

kurioje jos veikia⁷³. Tuo tarpu 2013 m. sausio 29 d. ataskaitoje Europos Parlamentas labiau akcentavo, jog verslas gali vystytis ir efektyviai veikti tik ekologiškai, socialiai ir ekonomiškai tvarioje aplinkoje, todėl bendrovės turėtų būti suinteresuotos visų šių sričių priežiūra, teikdamos joms vienodą prioritetą⁷⁴.

Visi iki šiol paminėti teisėkūros procesai sąlygojo, jog 2014 m. spalio 22 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES dėl tam tikrų didžiųjų įmonių ir grupių nefinansinės ir įvairovės informacijos atskleidimo (toliau – **Direktyva**). Vadovaujantis Direktyva didelės bendrovės, kurios turi daugiau nei 500 darbuotojų, bei didelės bendrovių grupės į savo pranešimus privalo įtraukti nefinansinę ataskaitą, kurioje pateikiama informacija bent dėl aplinkos reikalų, socialinių ir su personalu susijusių reikalų, pagarbos žmogaus teisėms, kovos su korupcija ir kyšininkavimu aspektų⁷⁵. Iš šios nuostatos galima išvelgti, kad ši Direktyva yra ypatingai svarbi bendrovių socialinės atsakomybės atžvilgiu, kadangi jis apima pagrindines bendrovių socialinės atsakomybės sritis, tai yra darbuotojų gerovę, aplinkosaugą, visuomenės gerovę. Taip pat Direktyva numato svarbias nuostatas, kurios yra susijusios su pagarba žmogaus teisėms. Pavyzdžiui, bendrovių reikalaujama atskleisti bendrovių politikas, kuriose yra aptariama bendrovių administracinių, valdymo, priežiūros organų narių įvairovė ir nediskriminacinis požiūris⁷⁶. Pažymėtina, jog Direktyva neapima mažų ir vidutinio dydžio bendrovių, kadangi egzistavo nuomonės, jog toks reguliavimas būtų pernelyg biurokatiškas ir nepagrįstai apsunkintų tokių nedidelių bendrovių veiklą.⁷⁷

Nors Direktyva buvo milžiniškas Europos Sąjungos žingsnis tvarios bendrovių socialinės atsakomybės link, šis dokumentas susilaukė nemažai kritikos dėl kelių priežasčių. Pirma, Direktyva buvo kritikuojama, nes ji apima ribotą skaičių bendrovių. Direktyvos nuostatos yra taikomos tik didžiosioms bendrovėms arba bendrovių grupėms, kurios turi virš 500 darbuotojų per finansinius metus⁷⁸. Pagal to laikotarpio skaičiavimus,

⁷³ 2013 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ataskaita dėl bendrovių socialinės atsakomybės: atsakingas ir skaidrus verslo elgesys ir tvarus augimas (Report on corporate social responsibility: accountable, transparent and responsible business behaviour and sustainable growth). 2012/2098(INI).

⁷⁴ 2013 m. sausio 29 d. Europos Parlamento ataskaita dėl bendrovių socialinės atsakomybės: visuomenės interesų skatinimas ir tvarus vystymasis (Report on Corporate Social Responsibility: promoting society's interests and a route to sustainable and inclusive recovery). 2012/2097(INI).

⁷⁵ 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2013/34/ES nuostatos dėl tam tikrų didžiųjų įmonių ir grupių nefinansinės ir įvairovės informacijos atskleidimo. *OL 2014 L 330*, p. 1-9.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ WAGNER, Constance Z. Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting. *Legal Studies Research Paper Series*. Saint Louis: Saint Louis University School of Law, 2017, p. 78 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: < https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3051843>.

⁷⁸ *Ibidem*.

Direktyva būtų taikoma apytiksliai 6 000 bendrovių⁷⁹. Autoriaus nuomone, tokie skaičiai gali kelti tam tikrų abejonių dėl Direktyvos pagrįstumo, kadangi Direktyva taikoma tik labai mažai daliai visų Europos Sąjungos bendrovių.

Antra, Direktyva buvo kritikuojama dėl to, jog nenurodo vieningo ataskaitų teikimo standarto⁸⁰. Direktyvoje nėra jokių gairių arba nuorodų dėl nefinansinių ataskaitų turinio ar formos. Tai sukelia papildomų rūpesčių ir apsunkina tokių ataskaitų objektyvaus vertinimo galimybes. Tuo labiau, kad toks lankstus reguliavimas, atrodo, prieštarauja pačios Komisijos teiginiams dėl skaidrumo ir bendrovių socialinės atsakomybės svarbos⁸¹. Manytina, jog efektyviau būtų nustatyti tam tikrą visuotinai paplitusią atskaitomybės sistemą, pavyzdžiui GRI (angl. *Global Reporting Initiative*) sistemą, kurią naudojami daugumą Europos Sąjungos bendrovių⁸².

Trečia, dėl pernelyg lankstaus direktyvos reguliavimo kyla problemos tarptautinėms bendrovėms, kurios veikia įvairiose valstybėse narėse. Kadangi, valstybės narės įgyvendindamos direktyvą privalo atitikti tik minimalius standartus, tokioms bendrovėms gali atsirasti papildomų kaštų, kadangi kiekvienoje valstybėje gali būti skirtingas reguliavimas. Taip pat toks harmonizavimo trūkumas gali būti nenaudingas investuotojams, kurie nori tam tikro palyginamumo tarp įvairių valstybių narių bendrovių.

Ketvirta, pernelyg daug lankstumo yra suteikta bendrovėms, kurios patenka į Direktyvos reguliavimo sritį. Atsakingos bendrovės gali pačios nuspręsti dėl ataskaitų teikimo pobūdžio, tai yra bendrovės gali nuspręsti dėl ataskaitos turinio, viešinimo vietos, o taip pat spręsti, ar bendrovė turi apskritai teikti tokias atskaitomybes⁸³. Todėl bendrovės, kurios neįgyvendina arba netinkamai įgyvendina bendrovių socialinę atskaitomybę gali apskritai atsisakyti atskaitomybių teikimo ir nesiimti jokių veiksmų savo socialinei atsakomybei pagerinti. Toks reguliavimas atrodo prieštaringas Europos Sąjungos tikslams bendrovių socialinės atskaitomybės srityje.

Penkta, nei Direktyva, nei kiti teisės aktai nenumato aiškių atskaitomybių patvirtinimo ir autentifikavimo mechanizmų. Direktyvoje yra nurodyta, jog valstybės narės gali nustatyti reguliavimą numatantį, jog bus reikalingas nepriklausomo asmens vertinimas. Visgi nėra jokio konkretaus imperatyvo. Tai reiškia, jog daugumoje atvejų nebus realios galimybės patikrinti ataskaitose pateiktą teiginių tikrumo. Kadangi trūksta

⁷⁹ WAGNER, Constance Z. *Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting*. *Legal Studies Research Paper Series*. Saint Louis: Saint Louis University School of Law, 2017, p. 76 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: < https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3051843>.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 79.

⁸¹ *Ibidem*, p. 83.

⁸² *Ibidem*, p. 80.

⁸³ *Ibidem*, p. 84.

tikrumo patvirtinimo, tokios atskaitomybės visuomenėje gali būti vertinamos kritiškai, o tai iš esmės prieštarauja bendrovių socialinės atsakomybės plėtrai⁸⁴.

Šešta, Direktyvoje nėra numatytos jokios pasekmės arba baudos dėl minėtų atskaitų netinkamo pateikimo arba nepateikimo. Valstybėms narėms yra palikta diskrecija pačioms nusistatyti poveikio priemonės bendrovėms, kurios nevykdo pareigos teikti atskaitomybės. Visgi, manytina, jog toks Direktyvos reguliavimas yra ydingas, kadangi valstybės narės gali įvairiai sureguliuoti šį klausimą ir trūksta vieningo ir stipraus atsakomybės mechanizmo⁸⁵.

Nepaisant visų išvardytų trūkumų, Direktyva yra labai svarbus teisės aktas, kadangi ji akcentuoja bendrovių nefinansinės atskaitomybės svarbą visiems bendrovių interesų turėtojams bei pabrėžia, jog savanoriškas atskaitomybės reguliavimas nėra pakankamai efektyvus, kad būtų galima užtikrinti bendrovių socialinės atsakomybės efektyvumą⁸⁶. Taip pat Direktyva parodo, jog bendrovių veiklos skaidrumo ir atskaitomybės užtikrinimas yra sudėtingas procesas ir ilgas procesas, todėl bus reikalingas dar ne vienas teisės aktas, kuris užtikrintų tikrai efektyvią bendrovių socialinę atsakomybę.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta aukščiau, galima teigti, jog Europos Sąjungos teisėkūra bendrovių socialinės atsakomybės yra pakankamai gausi. Kaip matyti iš pateiktų Europos Komisijos ir Europos Parlamento pranešimų, bendrovių socialinės atsakomybės plėtra yra vienas prioritetinių Europos Sąjungos klausimų. Nuo pat Europos Sąjungos egzistavimo buvo priimta nemažai privalomų ir rekomendacinių pobūdžių aktų, kurių kiekvienas tam tikra prasme prisidėjo prie bendrovių socialinės atsakomybės įtvirtinimo. Visgi reikia atkreipti dėmesį, jog egzistuoja nemažai problemų su kuriomis susiduria Europos Sąjunga bandydama sureguliuoti bendrovių socialinę atsakomybę. Tarp jų yra pernelyg didelis reguliavimo lankstumas ir bendrovių socialinės atsakomybės vieningų standartų privalomumo trūkumas.

Taigi, galima prieiti išvados, jog, nepaisant dažnų bandymų sureguliuoti bendrovių socialinę atsakomybę, tam tikros esminės problemos trukdo sukurti efektyvią ir stabilią sistemą, kuri užtikrintų bendrovių socialinės atsakomybės integravimą. Minėtų problemų nepašalinus gali būti sudėtinga kalbėti apie tolimesnes perspektyvas.

⁸⁴ WAGNER, Constance Z. *Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting*. *Legal Studies Research Paper Series*. Saint Louis: Saint Louis University School of Law, 2017, p. 87 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.]
Prieiga per internetą: < https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3051843 >.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 6.

2.2. Bendrovių socialinės atsakomybės samprata Europos Sąjungos teisėje

Europos Sąjungai priklauso 28 valstybės narės, kurių kiekvieną turi tam tikrą, tai valstybei būdingą bendrovių socialinės atsakomybės apibrėžimą. Tuo labiau Europos Sąjunga priėmė nemažą kiekį įvairaus pobūdžio teisės aktų bendrovių socialinės atsakomybės srityje, kurie atnaujino, pildė bei keitė bendrovių socialinės atsakomybės sąvoką. Dėl šių priežasčių yra pakankamai sudėtinga apibrėžti vieningą ir visiems tinkančią bendrovių atsakomybės sąvoką.

Štai Europos Komisija savo 2001 m. ataskaitoje apibrėžė bendrovių socialinę atsakomybę kaip koncepciją, pagal kurią bendrovės į savo verslo veiklą savanoriškai integruoja socialinius ir aplinkosaugos klausimus ir aktyviai sąveikauja su interesų turėtojais. Taip pat buvo pažymėta, jog bendrovių socialinė atsakomybė suteikia tam tikrą integruotą požiūrį, kuris apima ekonominius, aplinkosaugos ir socialinius interesus bei teikia abipusę naudą⁸⁷. Taip pat bendrovių socialinė atsakomybė buvo apibrėžta ir 2006 m. Europos Komisijos komunikate⁸⁸. Visgi buvo atskirai pabrėžta, jog bendrovių socialinė atsakomybė turi būti suprantama ne kaip įstatymuose ar kolektyvinėse sutartyse numatytos pareigos, o kaip papildomi savanoriški įsipareigojimai⁸⁹. Atsižvelgiant į anksčiau pateiktus bendrovių socialinės atsakomybės apibrėžimus, galima teigti, jog tuo metu bendrovių socialinė atsakomybė buvo labai abstraktaus pobūdžio ir ją buvo galima aiškinti labai įvairiai.

Kalbant apie bendrovių socialinės atsakomybės sąvoką svarbūs yra 2011 m., kadangi tais metais Europos komisija paskelbė 2011-2014 m. strategiją dėl bendrovių socialinės atsakomybės. Strategijoje bendrovių socialinė atsakomybė buvo apibrėžiama kaip bendrovių atsakomybė už jų veiklos poveikį visuomenei⁹⁰. Taip pat buvo nurodyta, jog tinkamas bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimas apima ir galiojančių teisės aktų bei kolektyvinių sutarčių tinkamą vykdymą⁹¹. Komisija taip pat atkreipė dėmesį, jog bendrovės norėdamos būti socialiai atsakingomis, turėtų laikytis atitinkamų tvarkų, kurios į bendrovės veiklą įtrauktų socialinius, aplinkosaugos, etinius, žmogaus teisių apsaugos,

⁸⁷ 2001 m. liepos 18 d. Europos komisijos ataskaita dėl bendrovių socialinės atsakomybės skatinimo (Green paper: Promoting an European framework for Corporate Social Responsibility). DOC/01/9.

⁸⁸ 2006 m. kovo 22 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui: dėl augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimo: Europa kaip bendrovių socialinės atsakomybės pavyzdys (Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility). COM(2006) 136 final.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ 2011 m. spalio 25 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui: Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija. KOM(2011) 681 galutinis.

⁹¹ *Ibidem*.

vardotojų teisių apsaugos interesus, o taip pat bendradarbiauti su interesų turėtojai⁹². Komisijos manymu bendrovių socialinės atsakomybės pagrindiniai tikslai turėtų būti dvejopi: pirma, maksimizuoti tiek bendrovės akcininkų tiek bendrovės interesų turėtojų, visuomenės gerovę; antra, identifikuoti, užkirsti kelią ir sumažinti savo veiklos neigiamą poveikį⁹³.

Palyginus su aukščiau pateiktais bendrovių socialinės atsakomybės apibrėžimais, matyti, jog strategijoje pateiktas apibrėžimas yra žymiai detalesnis ir konkretesnis. Jis puikiai atskleidžia bendrovių socialinės atsakomybės esmę, kadangi bendrovės turėtų užsiimti ne bet kokia savanoriška ir socialiai naudinga veikla, pavyzdžiui parama, o būtent tokia veikla, kuri siejama su bendrovės neigiamos įtakos sumažinimu arba pašalinimu⁹⁴. Kitas svarbus šio apibrėžimo aspektas yra tai, jog bendrovėms nustatomas minimalus reikalavimas – užkirsti kelią ir mažinti neigiamą poveikį visuomenei, kuris kyla dėl bendrovės veiklos, bei maksimalus reikalavimas – didinti akcininkų ir bendrovės interesų turėtojų, visuomenės gerovę⁹⁵.

Taip pat svarbu yra pabrėžti, kad Europos Komisija nurodo, jog bendrovės, kurios siekia didesnio formalumo ir aiškumo, gali naudotis tarptautinėmis ir pripažintomis gairėmis, pavyzdžiui OECD gairėmis daugiašalėms įmonėms⁹⁶, JTO Pasaulinio susitarimo gairėmis⁹⁷ ir ISO 26000 socialinės atsakomybės rekomendacijomis⁹⁸ bei kitais visuotinais patvirtintais ir naudojamais principais. Atsižvelgiant į šių gairių esminius principus, galėtume dar labiau detalizuoti Europos Sąjungos bendrovių socialinės atsakomybės sąvoką, pateiktą 2011 m. strategijoje ir teigti, jog ji apima: 1) socialinę sritį; 2) užimtumo sritį; 3) aplinkosaugos sritį; 4) žmogaus teisių sritį; 5) etikos klausimus; 6) vartotojų interesus; 7) kovą su korupcija ir kyšininkavimu; 8) skaidrumą ir konkurenciją; 9) bendruomenės integraciją ir darnų vystymąsi. Taip pat strategijoje nurodoma, jog

⁹² 2011 m. spalio 25 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui: Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija. KOM(2011) 681 galutinis.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ LAURAITYTĖ, Eglė. *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 34.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ OECD. *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*. OECD Publishing, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>>.

⁹⁷ *The Ten Principles of the United Nations Global Compact*. 2000 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>>.

⁹⁸ International Organization for Standardization. *ISO 26000 Guidance Standard on Social Responsibility*. 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en>>.

bendrovės, įgyvendindamos socialinę atsakomybę, gali apimti ir kitas sritis, kurios yra labiau aktualios visuomenei arba interesų turėtojams⁹⁹.

Ši nauja sąvoka taip pat susilaukė tam tikros kritikos. Buvo diskutuojama dėl bendrovių socialinės atsakomybės privalomumo, nes Europos Komisijos pateiktoje definicijoje yra žodis atsakomybė, kuris iš pažiūros reikštų privalomumą¹⁰⁰. Visgi toks požiūris yra ydingas, kadangi ši bendrovių socialinės atsakomybės sąvoka yra apibrėžiama politiniame, o ne norminiame akte. Tuo labiau, nėra nurodytų jokių sankcijų arba poveikio priemonių už bendrovių socialinės atsakomybės neįgyvendinimą. Galiausiai, pati Europos Komisija strategijoje nurodo, jog valstybės narės gali nustatyti bendrovių socialinės atsakomybės teisinį reguliavimą pagal poreikį¹⁰¹, o tai reiškia, jog nėra privalomumo supranacionaliniame lygyje ir valstybės gali įvairiai sureguliuoti šį klausimą.

Apibendrinant tai, kas buvo išdėstyta, galima prieiti išvados, jog bendrovių socialinės atsakomybės sąvoka Europos Sąjungoje yra pakankamai detalai ir konkrečiai išdėstyta. Vadovaujantis Europos Komisijos priimtais aktais bei tarptautiniu mastu naudojamais principais, galima pakankamai aiškiai nustatyti, kas yra bendrovių socialinė atsakomybė, kokias sritis ji apima, koks yra jos privalomumo lygis bei kokiai socialiai atsakingai veiklai bendrovės turėtų teikti daugiausiai dėmesio.

2.3. Bendrovių socialinės atsakomybės apraiškos Europos Sąjungos valstybių narių teisėje

Nepaisant aiškaus Europos Sąjungos susidomėjimo ir ilgamečių iniciatyvų apibrėžti, konkretizuoti ir skatinti bendrovių socialinę atsakomybę, tarp valstybių narių vis tiek yra pastebima didelė divergencija¹⁰². Kadangi nėra privalomų ir norminių supranacionalinių teisės aktų, valstybės narės gali savarankiškai spręsti dėl bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimo ribų. Dėl šios priežasties, nagrinėjant bendrovių socialinę atsakomybę Europos Sąjungos lygiu būtų tikslinga išanalizuoti tam tikrų valstybių narių

⁹⁹ 2011 m. spalio 25 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui: Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija. KOM(2011) 681 galutinis.

¹⁰⁰ LAURAITYTĖ, Eglė. *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 35.

¹⁰¹ 2011 m. spalio 25 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui: Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija. KOM(2011) 681 galutinis.

¹⁰² MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p 5. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

tendencijas ir praktikas bendrovių socialinės atsakomybės srityje. Toliau bus nagrinėjama kaip bendrovių socialinę atsakomybę įgyvendina Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Ispanija, Švedija, Suomija, Danija ir Vokietija. Skandinavijos šalių analizė buvo pasirinkta dėl to, jog tai yra dažniausiai pirmaujančios šalys socialinės atsakomybės ir gerovės požiūriu¹⁰³. Jungtinė Karalystė buvo pasirinkta, nes, skirtingai nei kitos valstybės, ji yra bendrosios teisės tradicijos valstybė. Tuo tarpu Vokietija, Prancūzija ir Ispanija buvo pasirinktos kaip tipinės kontinentinės teisės tradicijos atstovės.

Jungtinė Karalystė

Tarp Europos Sąjungos valstybių narių Jungtinė Karalystė yra lyderė pagal bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimą¹⁰⁴. Taip yra dėl kelių priežasčių. Pirma, Jungtinėje Karalystėje yra įsikūrusi dauguma didžiųjų audito kompanijų. Antra, daug nevyriausybių aplinkosaugos organizacijų yra įsikūrusios Jungtinėje Karalystėje, todėl jos gali daryti didesnę poveikį bendrovių veiklai. Trečia, Jungtinėje Karalystėje yra labai aukštas žiniasklaidos lygis, todėl bendrovės yra suinteresuotos veikti kuo skaidriau ir atsižvelgti į visuomenės požiūrį. Ketvirta pati vyriausybė yra suinteresuota bendrovių socialinės atsakomybės plėtra, ką rodo Jungtinės Karalystės teisėkūra.

Bendrovių teisės aktai skatina bendrovių vadovus rūpintis ne tik akcininkų interesais, bet skirti dėmesio ir kitų interesų turėtojų interesams ir poreikiams¹⁰⁵. Be to, Jungtinės Karalystės bendrovės, kurių akcijomis yra prekiaujama viešai (tai yra listinguojamos bendrovės), privalo reguliariai teikti informaciją apie jų strategiją, veiklą ir rizikas, o taip pat būtina informaciją, susijusią su aplinkosaugos, darbo ir socialine sritimis¹⁰⁶.

¹⁰³ FERNANDEZ MARTIN, Rosa Maria. *Corporate Social Responsibility across Europe: A good example from the Nordic Countries?*. Madrid, 2011, p. 5 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą:

<<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26138/corporat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

¹⁰⁴ YILDIZ, Ayselin; OZERIM, Gokay. *Corporate Social Responsibility in European Context*. Iš *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*. Lexington: Lexington Books, p. 9 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą:

<https://www.researchgate.net/publication/294428397_Corporate_Social_Responsibility_in_European_Context>.

¹⁰⁵ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p. 5. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

Taip pat Jungtinės Karalystės teisės aktai reguliuojantys pensijų fondų veiklą, reikalauja tokių fondų valdytojus pateikti ataskaitas dėl to, kiek yra atsižvelgiama į bendrovių socialinę atsakomybę priimant investicinius sprendimus¹⁰⁷.

Pažymėtina, jog Jungtinė Karalystė netgi turi atskirą ministrą bendrovių socialinės atsakomybės reikalams¹⁰⁸.

Prancūzija

Prancūzija taip pat yra viena pirmaujančių valstybių Europos Sąjungoje bendrovių socialinės atsakomybės požiūriu. Prancūzija turi labai stiprų darbo teisės reguliavimą, kas leidžia užtikrinti bendrovių socialinę atsakomybę užimtumo srityje¹⁰⁹. Be to aktualus Prancūzijos teisės aktai numato, jog fondų valdytojai privalo atsižvelgti į socialinius, ekonominius ir aplinkosaugos aspektus priimdami sprendimus dėl investavimo¹¹⁰. Pensijų fondai taip pat privalo teikti su aplinkosauga ir socialine sritimi susijusią informaciją savo metiniuose ataskaitose¹¹¹.

Šioje valstybėje taip pat yra pastebimos įvairios iniciatyvos, susijusios su bendrovių socialine atsakomybe. Pavyzdžiui, 2007 m. 1 700 Prancūzijos bendrovių pasirašė taip vadinamą „Įvairovės chartiją“ (angl. *diversity charter*), kuria buvo siekiama kovoti su diskriminacija darbo vietose¹¹². Be to, 2007 m. buvo pradėtas aplinkosaugos forumas, kuriame buvo aptariama bendrovių socialinės atsakomybės aplinkosaugos dalis ir kaip bendrovės gali prisidėti prie kovos su klimato kaita¹¹³. Taip pat buvo iniciatyvų, susijusių su mažų ir vidutinio dydžio bendrovių socialinės atsakomybės skatinimu¹¹⁴.

¹⁰⁷ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p 8. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

¹⁰⁸ YILDIZ, Ayselin; OZERIM, Gokay. *Corporate Social Responsibility in European Context*. Iš *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*. Lexington: Lexington Books, p. 9 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/294428397_Corporate_Social_Responsibility_in_European_Context>.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p 8. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ *Ibidem*, p. 9.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 7.

Dar svarbu pažymėti, jog Prancūzija yra Europos Sąjungos lyderė pagal bendrovių finansinės ir nefinansinės atskaitomybės įgyvendinimą¹¹⁵. Jau nuo 2001 m. Prancūzijos bendrovės, kurios yra listinguojamos biržoje, privalo teikti atskaitomybes dėl bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimo¹¹⁶. Tai pat Prancūzija buvo viena pirmųjų visa apimtimi ir tinkamai įgyvendinusių 2014 m. Direktyvą¹¹⁷.

Ispanija

Nors įstatyminiu lygiu stipriai nereguliuojama, Bendrovių socialinė atsakomybė Ispanijoje iš esmės yra vertinama kaip korporacinės reputacijos, konkurencingumo ir rinkodaros viena pagrindinių jėgų.¹¹⁸ Socialiai atsakingos bendrovės patenka į tarptautinius tvarumo indeksus, į kuriuos atsižvelgia interesų turėtojai bei visuomenė. Tai iš eilės padidina bendrovės patrauklumą ir pritraukia potencialius vartotojus.

Visgi tokia tendencija yra pastebima tik tarp didžiųjų Ispanijos bendrovių, kadangi tik jos gali dalyvauti minėtuose indeksuose. Tuo tarpu, mažos ir vidutinio dydžio bendrovės nesirūpina bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimu, kadangi tai yra nepelninga ir reikalauja daug išteklių¹¹⁹. Dėl šios priežasties buvo organizuota nemažai iniciatyvų bendrovių socialinei atsakomybei tarp mažų ir vidutinio dydžio bendrovių skatinimui. Pavyzdžiui, 2010 m. Ispanijos darbo ir imigracijos ministerija priėmė įsakymą, kuris numatė, jog mažoms ir vidutinio dydžio bendrovėms bus skiriami apdovanojimai už bendrovių socialinės atsakomybės skatinimą ir švietimą toje srityje¹²⁰.

Atkreiptinas dėmesys, jog pagal 2011 m. Ispanijos tvarios ekonomikos įstatymą, valstybės valdomoms bendrovėms yra taikomi įvairaus pobūdžio veiklos skaidrumo reikalavimai (pavyzdžiui, privaloma viešai pateikti informaciją dėl bendrovių vadovų atlyginimų politikos ir kita). Taip pat šiame akte yra skatinama bendrovių socialinė atsakomybė tarp mažų ir vidutinio dydžio bendrovių¹²¹.

¹¹⁵ WAGNER, Constance Z. *Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting*. *Legal Studies Research Paper Series*. Saint Louis: Saint Louis University School of Law, 2017, p. 7 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3051843>.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ FERNANDEZ MARTIN, Rosa Maria. *Corporate Social Responsibility across Europe: A good example from the Nordic Countries?*. Madrid, 2011, p. 5 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26138/corporat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p. 11. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

¹²¹ *Ibidem*.

Kalbant apie Ispaniją, taip pat svarbu pažymėti Ispanijos bankų iniciatyvą, kurioje buvo numatyta, jog kaupiamieji bankai dalį savo pelno skirs visuomenės tikslams¹²². Kadangi bankai yra pelningos ir galingos institucijos, manytina, jog toks indėlis sąlygoja tvarų ir greitą visuomenės vystymąsi.

Vokietija

Bendrovių socialinė atsakomybė Vokietijoje yra palyginus mažai išvystyta¹²³. Pagrindė Vokietijos bendrovės skiria dėmesį aplinkosaugai, bet ne visuomenės ir ekonominiams rodikliams. Taip pat pagal Vokietijos teisę prie didžiųjų įmonių priskiriamos bendrovės privalo teikti nefinansines atskaitomybes dėl to, kaip jų verslas veikia išorinius rodiklius.

Visgi yra tam tikros iniciatyvos, kurios skatina socialiai atsakingą elgesį. Pavyzdžiui, Vokietijos Industrijos Asociacija sukūrė platformą, kurioje bendrovės bei interesų turėtojai gali keistis informacija apie bendrovių socialinę atsakomybę¹²⁴. Taip pat Vokietijoje veikia taip vadinamas „Econsense“ verslo forumas, kuriame bendrovės prisideda prie projekto dėl demografinių pokyčių¹²⁵.

Danija

Danija jau ilgą laiką yra viena pirmaujančių valstybių bendrovių socialinės atsakomybės srityje¹²⁶. Iš pradžių Danijos bendrovės buvo susitelkusios į darbo socialinę atsakomybę, bet laikui bėgant įsivyravo platesnis, strateginis ir labiau tarptautinis požiūris į bendrovių socialinę atsakomybę ir jos problemas¹²⁷, tai reiškia jog bendrovių socialinė atsakomybė apėmė ne tik darbo santykius, bet ir ekonomiką, aplinkosaugą, kitas visuomenės problemas.

Apskritai, Danijos bendrovės socialinę atsakomybę mato kaip neatsiejamą bendrovės sėkmės dalį, todėl nekyla didesnių problemų dėl savanoriško bendrovių

¹²² MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Eunion Center of Excellence, 2013, t. 13, p 10. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]
Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 12.

¹²⁷ *Ibidem*.

socialinės atsakomybės pobūdžio¹²⁸. Visgi negalima teigti, jog bendrovių socialinė atsakomybė Danijoje yra visiškai savanoriška. Įstatymų leidėjas laikosi pozicijos, jog geriausias būdas užtikrinti tinkamą bendrovių socialinę atsakomybę yra aiškus ir konkretus teisinis tos srities reguliavimas. Todėl stengiamasi leisti kuo aiškesnius teisės aktus ir taikyti juos ypač griežtai¹²⁹. Ypatingą vietą Danijos teisėkūros procese turi Jungtinių tautų pasaulinis susitarimas ir jame įtvirtinti principai, kadangi tai yra pagrindinės gairės siekiant tinkamai sureguliuoti bendrovių socialinę atsakomybę¹³⁰.

Taip pat svarbu pažymėti, jog Danijoje yra labai akcentuojamas bendradarbiavimas tarp valstybės ir verslo siekiant padėti mažiau pasiturinčiai visuomenės daliai¹³¹. Danijoje taip pat egzistuoja privalomos atskaitomybės tarp didžiųjų bendrovių, kurios turėtų skatinti skaidrią ir socialiai atsakingą bendrovių veiklą. Pažymėtina, jog Danija yra kita Europos Sąjungos valstybės narė, kuri visiškai ir tinkamai integravo 2014 m. Direktyvą į savo nacionalinę teisę¹³².

Suomija

Suomijoje bendrovių socialinė atsakomybė yra ypač populiari energetikos sektoriuje, kadangi Suomijos visuomenė laikosi pozicijos, jog energetikos bendrovių socialinė atsakomybė užtikrina socialinę gerovę¹³³. Taip pat Suomijos bendrovių socialinės atsakomybės modelį galima būtų apibrėžti kaip „trijų stulpų modelį“ (angl. *three pillars model*). Tai reiškia, jog Suomijos bendrovių socialinė atsakomybė apima tris pagrindines sritis, tai yra ekonominę, aplinkosaugos ir socialinę atsakomybę¹³⁴. Visos šios sritys yra vienodai svarbios ir bendrovės turėtų skirti subalansuotą kiekį pastangų kiekvienai sričiai.

¹²⁸ FERNANDEZ MARTIN, Rosa Maria. *Corporate Social Responsibility across Europe: A good example from the Nordic Countries?*. Madrid, 2011, p. 15 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą:

<<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26138/corporat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

¹²⁹ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p. 12. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ *Ibidem*.

¹³² WAGNER, Constance Z. *Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting*. *Legal Studies Research Paper Series*. Saint Louis: Saint Louis University School of Law, 2017, p. 6 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3051843>.

¹³³ FERNANDEZ MARTIN, Rosa Maria. *Corporate Social Responsibility across Europe: A good example from the Nordic Countries?*. Madrid, 2011, p. 12 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą:

<<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26138/corporat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

¹³⁴ *Ibidem*.

Kitas svarbus aspektas yra tai, jog Suomijoje yra naudojami tam tikri indikatoriai, indeksai bendrovių socialinei atsakomybei vertinti. Tokiu būdu bendrovės gali pačios įsivertinti savo poveikį aplinkai ir imtis atitinkamų veiksmų, o visuomenė ir interesų turėtojai gali geriau įvertinti kaip tam tikros bendrovės veikia jų aplinką¹³⁵.

Švedija

Kaip ir kitos Skandinavijos šalys, Švedija teikia ypatingą dėmesį aplinkosaugos, socialinės ir ekonominės srities teisiniam reguliavimui. Todėl jau ilgą laiką egzistuoja požiūris, jog valstybė turėtų konkrečiai ir griežtai reguliuoti bendrovių socialinę atsakomybę įstatyminiu lygiu¹³⁶. Dėl šios priežasties, Švedijoje yra labai paplitęs įvairių interesų turėtojų modelis. Tai reiškia, bendrovės susitikimuose privalo dalyvauti darbuotojų, visuomenės, vartotojų ir aplinkosaugos atstovai¹³⁷. Tuo tarpu, pats verslas yra linkęs investuoti į bendrovių socialinę atsakomybę, kadangi tai sąlygoja ilgalaikę naudą bendrovėms¹³⁸.

Taip pat pažymėtina, jog Švedijoje veikia nemaža dalis organizacijų, kurios skatina bendrovių socialinę atsakomybę, pavyzdžiui Švedijos tarptautinė plėtros bendradarbiavimo agentūra, Švedijos verslo plėtros agentūra, Švedijos vartotojų agentūra. Be to, egzistuoja nemažai bendrovių socialinės atsakomybės skatinimo iniciatyvų iš verslo pusės, pavyzdžiui Švedijos pasaulinės atsakomybės partnerystė, Švedijos bendrovių socialinė atsakomybė¹³⁹.

Kitas svarbus bendrovių socialinės atsakomybės aspektas Švedijoje yra tai, jog nuo 2008 m. visos valstybės valdomos bendrovės, nepriklausomai nuo jų dydžio, privalo teikti tvarumo atskaitomybes. Įdomu yra tai, jog tokios atskaitomybės turi būti tvirtinamos nepriklausomo vertintojo¹⁴⁰.

Galiausiai, kalbant apie Švedijos bendrovių socialinę atsakomybę, vertėtų prisiminti Švedijos tarptautinio draudimo bendrovę Skandia. Ši bendrovė 1987 m. pradėjo iniciatyva

¹³⁵ FERNANDEZ MARTIN, Rosa Maria. *Corporate Social Responsibility across Europe: A good example from the Nordic Countries?*. Madrid, 2011, p. 13 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą:

<<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26138/corporat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

¹³⁶ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Eunion Center of Excellence, 2013, t. 13, p. 11. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

¹³⁷ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Eunion Center of Excellence, 2013, t. 13, p. 11. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 12.

¹³⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

„Idėjos Gyvenimui“ (angl. *Ideas for life*), kuria siekė sumažinti prievartos ir nusikalstamumo lygį visuomenėje bei padidinti eismo saugumą¹⁴¹. 2002 m. Skandia savo darbuotojams siūlė dvi darbo valandas per mėnesį skirti šiam projektui ir generuoti įvairias idėjas, kurios padėtų visuomenei. Taip pat Skandia prisidėjo prie savo darbuotojų lavinimo ir siūlė darbuotojams įvairias programas, skirtas lavinti savo asmeninius ir profesinius įgūdžius, kurie net galėjo būti nesusijusios su darbuotojų einamomis funkcijomis bendrovėje. Be to, Skandia labai aktyviai kovojo prieš moterų diskriminaciją, rasizmą darbo vietoje. Ši bendrovė taip pat kompensavo įvairių siuntimų išlaidas, vaistų išlaidas bei tam tikrų kultūrinių renginių išlaidas (pavyzdžiui, suteikdavo nemokamus bilietus į kiną)¹⁴². Dėl šios savo veiklos ir prisidėjimo prie bendrovių socialinės atsakomybės skatinimo Skandia 2002 m. metais atsidūrė „Fortune“ žurnale kaip dešimta bendrovė, kurioje yra geriausia dirbti.

Europos Sąjungos valstybių narių apžvalgos apibendrinimas

Apibendrinant visų išanalizuotų valstybių narių praktiką bendrovių socialinės atsakomybės srityje, galima teigti, jog požiūris į bendrovių socialinę atsakomybę tarp Europos Sąjungos valstybių narių yra labai skirtingas. Tendencija yra tokia, jog absoliuti dauguma valstybių reikalauja privalomų atskaitomybių iš tam tikrų bendrovių. Taip pat yra labai akcentuojami darbo santykiai ir darbuotojų gerovė. Visgi susidaro įspūdis, kad ties atskaitomybių ir užimtumo reguliavimu bendrovių socialinės atsakomybės teisinis reglamentavimas baigiasi, o aplinkosauga ir visuomenės problemos dažnu atveju lieka nuošalėje. Todėl galima padaryti išvadą, jog Europos Sąjungos valstybės narės ir bendrovės suvokia apie bendrovių socialinės atsakomybės egzistavimą ir svarbą, bet yra reikalingos papildomos iniciatyvos ir reguliavimas, kad ji turėtų didesnę prioritetą bendrovių veiklos planuose.

¹⁴¹ FERNANDEZ MARTIN, Rosa Maria. *Corporate Social Responsibility across Europe: A good example from the Nordic Countries?*. Madrid, 2011, p. 19 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą:

<<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26138/corprat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

¹⁴² *Ibidem*.

3. Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos teisėje

Lietuvoje bendrovių socialinės atsakomybės sąvoka pirmą kartą buvo paminėta 2005 m. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme. Šiame teisės akte buvo nurodyta, jog bendrovių socialinės atsakomybės koncepcija yra plataus spektro procesas, apimantis visą produkto, paslaugos gamybos, kūrimo ciklą ir su tuo susijusius aplinkosauginius, socialinius, finansinius bei etinius aspektus, o pati bendrovių socialinė atsakomybė buvo apibrėžta kaip bendrovių ideologija, politika bei praktika, atspindinti tokią bendrovių elgseną, kai jos į savo veiklą savanoriškai įtraukia socialinius ir aplinkosaugos klausimus bei santykiuose su visais suinteresuotais visuomenės, verslo ir valdžios atstovais vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei bei gamtai vertybiniais principais. Taip pat buvo pažymėta, jog bendrovės veikla siejama ne tik su klientų poreikių tenkinimu ir pelno gavimu, bet ir su darbuotojų, tiekėjų ir juos supančios visuomenės lūkesčių pateisinimu bei su bendrovės veiklos daromo poveikio aplinkai valdymu. Be to, bendrovių socialinės atsakomybės veikloje integruojamas lyčių lygybės aspektas ir skatinami konkretūs veiksmai, skirti šeimos ir darbo įsipareigojimų turinčių moterų ir vyrų galimybėms gerinti, lygiaverčiam moterų ir vyrų dalyvavimui darbo rinkoje skatinti ir darbo rinkos segregacijai pagal lytį mažinti.¹⁴³

Vertinant ministro įsakyme pateiktą apibrėžimą, galime išgryninti pagrindinius bendrovių socialinės atsakomybės aspektus Lietuvoje. Pirma, bendrovės turėtų elgtis socialiai atsakingai kiekvienoje savo veiklos stadijoje. Antra, bendrovės, vykdydamos savo veiklą, privalo atsižvelgti į aplinkosaugos, socialinius, ekonominius ir etinius bei žmogaus teisių aspektus. Trečia, bendrovių socialinė atsakomybė yra savanoriška veikla, tai yra bendrovės turi rūpintis bendrovių socialine atsakomybe net kai tokios pareigos nenumato teisės aktai. Ketvirta, bendrovių prioritetinis interesas turėtų būti ne tik pelno gavimas, bet ir kitų interesų turėtojų lūkesčių pateisinimas. Manytina, jog šis bendrovių socialinės atsakomybės apibrėžimas yra pakankamai modernus ir detalizuotas bei atitinkantis ankščiau nagrinėtas Europos Sąjungos pozicijas dėl bendrovių socialinės atsakomybės.

Taip pat svarbu yra tai, jog ministro įsakyme buvo nurodyta, jog kiekviena Lietuvos bendrovė, suvokdama savo socialinę atsakomybę, savo praktikoje naudoja gamtos išteklius tausojančias technologijas, žmogaus sveikatai nekenksmingas medžiagas bei

¹⁴³ 2005 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-337 dėl įmonių socialinę atsakomybę 2006-2008 metais skatinančių priemonių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 2-28.

gamybos procesus, kurdama savo verslo strateginius planus numato galimas neigiamas pasekmes gamtinei bei socialinei aplinkai, harmonizuoja darbo santykius ir kita¹⁴⁴.

Šioje nuostatoje pateikiamas pavyzdinis ir nebaigtinis sąrašas veiksnių, kurie yra laikomi socialiai naudingi ir kuriuos socialiai atsakingos bendrovės turėtų integruoti į savo kasdienę veiklą. Manytina, jog ši nuostata yra labai svarbi, kadangi ji suteikia tam tikro konkretumo ir aiškumo bendrovių socialinei atsakomybei ir padeda verslui orientuotis šioje srityje.

2010 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą, kuriame buvo pateikta atnaujinta bendrovių socialinės atsakomybės sąvoka. Nutarime buvo nurodyta, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra bendrovių politika ir praktika, kai jos, laikydamosi įstatymų, tarptautinių susitarimų ir sutartų elgsenos normų, į savo veiklos vidinius procesus ir išorinius santykius savanoriškai integruoja socialinius, aplinkosaugos ir skaidraus verslo principus. Bendrovės kartu su visuomeniniais ir valstybinio sektoriaus partneriais ieško novatoriškų sisteminių socialinių, aplinkosaugos ir platesnių ekonominės gerovės problemų sprendimų. Taip pat buvo pabrėžta, jog bendrovių socialinės atsakomybės taikymas prisideda prie darnaus vystymosi ir užtikrina konkurencingą ir dinamišką žiniomis pagrįstą ekonomiką, grindžiamą darniu ekonominiu vystymusi ir darniais santykiais tarp verslo, valdžios ir pilietinės visuomenės¹⁴⁵.

Tiek prieš tai minėtas ministro įsakymas, tiek šis Vyriausybės nutarimas akcentuoja, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra savanoriška. Visgi Vyriausybės dokumente bendrovių socialinė atsakomybė yra detalizuojama ir nurodoma, jog bendrovių socialinė atsakomybė turi pasireikšti novatorišku socialinių, aplinkosaugos ir ekonominės gerovės problemų sprendimų ieškojimu.

Taip pat, vadovaujantis anksčiau nagrinėtais Europos Sąjungos teisės aktais, buvo nurodyta, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra naudinga pačiam verslui, kadangi ji veda prie didesnio konkurencingumo bei darnaus vystymosi.

Pažymėtina, jog šie bendrovių socialinės atsakomybės apibrėžimai sulaukė tam tikros kritikos. Pirma, jose nebuvo detalizuotas socialinių ir aplinkosaugos klausimų turinys, nebuvo nurodyti konkretūs interesų turėtojai, į kurių interesus turėtų atsižvelgti veiklą vykdančios bendrovės¹⁴⁶. Antra, nebuvo nurodyta, ar bendrovių socialinė

¹⁴⁴ 2005 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-337 dėl įmonių socialinę atsakomybę 2006-2008 metais skatinančių priemonių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 2-28.

¹⁴⁵ 2010 m. sausio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 53 dėl Nacionalinės įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009-2013 metų programos ir jos įgyvendinimo 2009-2011 metų priemonių plano patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 8-368.

¹⁴⁶ LAURAITYTĖ, Eglė. *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 31.

atsakomybę reikia suprasti kaip bet kokią filantropinę veiklą socialinėje, ekonominėje ar aplinkosaugos srityje, ar tai turi būti būtent susiję su bendrovės veiklos daromu poveikiu tam tikrai sričiai¹⁴⁷. Trečia, nėra nurodoma, ar Lietuvos bendrovių socialinė atsakomybė apima globalias problemas (pavyzdžiui, klimato kaitą ir kitas).

2016 m. vasario 12 d. socialinės apsaugos ir darbo ministras priėmė įsakymą, kuriuo patvirtino įmonių socialinės atsakomybės 2016-2020 m. veiksmų planą. Šiame plane bendrovių socialinė atsakomybė iš esmės buvo apibūdinta panašiai kaip prieš tai minėtuose teisės aktuose. Visgi buvo vienas esminis ir svarbus papildymas – bendrovių socialinė atsakomybė buvo apibūdinta kaip bendrovių atsakomybė už jų poveikį aplinkai ir visuomenei¹⁴⁸. Ši nuostata pašalina vieną iš aukščiau minėtų kritikuotinų aspektų, kadangi ji suteikia aiškumo dėl to, jog bendrovių socialinė atsakomybė neturėtų būti suprantama kaip bet kokia filantropinė veikla, bet veikia kaip bendrovės pareiga atsižvelgti į jos veiklos daroma poveikį.

Taip pat šis teisės aktas iš dalies pašalina kitą iki šiol egzistavusį trūkumą dėl globalių problemų įtraukimo į Lietuvos bendrovių socialinę atsakomybę. Plane yra akcentuojamas 2005 m. Jungtinių tautų „Pasaulinis susitarimas“, kuriuo yra kviečiama vadovautis 10 universalių atsakingos veiklos principų žmogaus, teisių, darbuotojų, aplinkosaugos ir antikorupcijos srityse. Taip pat yra teigiama, jog yra siekiama universalių darnių pasaulio plėtros tikslų, socialinių ir aplinkos apsaugos problemų sprendimų¹⁴⁹. Manytina, jog tokia nuostata galėtų suponuoti, jog bendrovių socialinė atsakomybė apima tiek nacionalines tiek globalias problemas, kadangi yra siekiama viso pasaulio vystymosi.

Galiausiai, svarbu paminėti NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksą, kuris yra taikomas viešai listinguojamoms bendrovėms. Pirmas kodekso principas teigia, jog pagrindinis bendrovės tikslas turėtų būti visų akcininkų interesų tenkinimas, užtikrinant nuolatinį akcininkų nuosavybės vertės didinimą¹⁵⁰. Toliau šis principas yra detalizuojamas nurodant, jog bendrovės priežiūros ir valdymo organai turėtų užtikrinti, kad būtų gerbiamos ne tik bendrovės akcininkų, bet ir kitų bendrovės veikloje dalyvaujančių ar su ta veikla susijusių asmenų (darbuotojų, kreditorių, tiekėjų,

¹⁴⁷ LAURAITYTĖ, Eglė. *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016, p. 32.

¹⁴⁸ 2016 m. vasario 12 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-82 Dėl įmonių socialinės atsakomybės 2016-2020 m. veiksmų plano patvirtinimo. TAR, Nr. 2016-02-12, Nr. 2016-02801.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ 2010 m. sausio 1 d. NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2009 m. gruodžio 14 d. patvirtintas AB NASDAQ OMX Vilnius valdybos posėdyje, protokolo Nr. 09-106 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d.] Prieiga per internetą: <http://www.ecgi.org/codes/documents/cg_code_listed_companies_lithuania_1jan2010_lt.pdf>.

klientų, vietos bendruomenės) teisės ir interesai. Ši nuostata suponuoja, jog bendrovės prioritetas turėtų būti akcininkų gerovė, bet akcininkų nauda turėtų būti siekiama paisant visuomenės ir interesų grupių lūkesčių ir interesų, atsižvelgiant į galimą bendrovės veiklos poveikį.

Pažymėtina, jog minėta kodekso nuostata yra išplėtojama listinguojamų bendrovių valdymo kodekso komentare. Jame yra teigiama, jog atsižvelgiant į tai, jog pagrindinės interesų grupės tikisi iš bendrovių socialiai atsakingos ir aplinkosauginės veiklos, bendrovės turėtų atskleisti informaciją apie bendrovės ir interesų turėtojų, pavyzdžiui darbuotojų, kreditorių, tiekėjų, vietos bendruomenės, santykius bei teikti su socialinės atsakomybės įgyvendinimu susijusias ataskaitas¹⁵¹. Manytina, jog minėta kodekso nuostata ir komentare išreikšta pozicija leidžia teigti, jog bendrovių socialinė atsakomybė nėra privaloma, bet yra labai skatintina būtent tarp listinguojamų bendrovių.

Įvertinus, minėtuose aktuose nurodytas sąvokas, galima prieiti išvados, jog Lietuvoje bendrovių socialinė atsakomybė yra suprantama kaip bendrovių atsakomybė už jų veiklos daromą tiek nacionalinį, tiek globalinį poveikį socialinei, ekonominei sritims, aplinkosaugai. Bendrovė, vykdydama savo kasdienę veiklą, turėtų atsižvelgti į interesų turėtojų lūkesčius ir poreikius, laikytis teisės aktų bei bendradarbiauti su valstybės institucijomis ir kitomis organizacijomis, siekdama efektyvaus ir naujoviško problemų sprendimo.

Visgi svarbu atkreipti dėmesį, jog kai kurie minėti dokumentai nėra pozityvioji teisė, o tik teisės politikos šaltiniai, tai yra dokumentai, kurie reguliuoja Lietuvos politika bendrovių socialinės atsakomybės srityje ir kurios atžvilgiu vėliau yra priimami atitinkami teisės aktai. Tuo tarpu listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas yra išimtinai taikomas tik biržoje esančioms bendrovėms. Todėl siekiant detaliau išnagrinėti Lietuvos bendrovių socialinę atsakomybę iš teisinės pusės, būtų tikslinga ieškoti bendrovių socialinės atsakomybės galimybių ir apraiškų CK, ABĮ bei aktualioje Lietuvos teismų praktikoje.

3.1. Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos įstatymuose

Nagrinėjant bendrovių socialinės atsakomybės apraiškas ir galimybes Lietuvos bendrovėse visu pirma reikėtų išsiaiškinti, kokius pagrindinius bendrovės tikslus numato aktualūs teisės aktai.

¹⁵¹ PUIŠYS, Rimtis; BURGIENĖ, Dovilė; PEKŠYS, Algirdas. *Vilniaus vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas su komentarais* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.nasdaqbaltic.com/files/baltic/BVKK.pdf>>.

Vadovaujantis CK 2.34 straipsnio 1 dalimi, juridiniai asmenys yra skirstomi į viešuosius ir privačiuosius¹⁵². Kaip buvo minėta pačioje pradžioje, darbe bus aptarinėjama bendrovių, tai yra privačių juridinių asmenų, socialinė atsakomybė. Taigi to paties straipsnio 3 dalyje yra nurodoma, jog privatieji juridiniai asmenys yra juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti privačius interesus¹⁵³. Visgi šiame apibrėžime trūksta konkretumo, kadangi nėra aišku, kieno būtent privačius interesus turėtų tenkinti bendrovė. Tuo tarpu, vadovaujantis CK komentaru, privačių juridinių asmenų tikslas yra tenkinti privačius jų steigėjų interesus, o privatus interesas turėtų būti aiškinamas kaip bet kokia materialinė nauda, tai yra pelno dalis, turto prieaugio gavimas, kurią gauna ar siekia gauti tiek juridinio asmens dalyviai, steigėjai, tiek juridinio asmens organų nariai¹⁵⁴. Vertinant tokį juridinio asmens tikslo apibrėžimą ir jo paaškinimą galima būtų teigti, jog pagrindinis ir esminis bendrovės tikslas yra būtent steigėjų, dalyvių interesų tenkinimas, tuo tarpu interesų tenkinimas galima pasireikšti kaip pelno generavimas.

Tokią poziciją galima būtų patvirtinti sistemiškai nagrinėjant kitas CK ir kitų teisės aktų normas. Pavyzdžiui, ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje yra nurodoma, jog bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai¹⁵⁵. Toks apibrėžimas irgi suponuoja, jog pagrindinis bendrovės veiklos tikslas yra naudos akcininkams sukūrimas. Papildomai CK 1.110 straipsnio 1 dalyje yra nurodoma, kad civilinių teisių objektu gali būti įmonė, kaip verslui užsiimančiam (pelno siekiančiam) asmeniui priklausantis turto ir turtinių bei neturtinių teisių, skolų ir kitokių pareigų visuma¹⁵⁶. Vertinant šią normą su prieš tai pateiktomis normomis, galima teigti, jog bendrovė iš tiesų turėtų siekti savo akcininkų interesų tenkinimo, tuo tarpu akcininkų interesas yra pelno siekimas. Galiausiai, Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas yra taikomas įmonėms, kurios yra ribotos civilinės atsakomybės pelno siekiantys juridiniai asmenys¹⁵⁷, kas dar labiau akcentuoja pelno siekimą kaip esminį bendrovės tikslą.

Atsižvelgiant į tokį bendrovės tikslo reglamentavimą teisės aktuose, galima teigti, jog visa bendrovės veikla turėtų būti nukreipta į bendrovės steigėjų, akcininkų pelno

¹⁵² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁵³ *Ibidem*.

¹⁵⁴ MIKĖLĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga – Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 99.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr. 123-5574.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 99-3516; 2008, Nr. 79-3098; *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 2015-08160.

maksimizavimą. Pasireiškia stiprus akcininkų interesų pirmenybės principas. Dėl šios priežasties manytina, jog bendrovių socialinė atsakomybė būtų vertinama kaip antraeilis dalykas, kuriam nesuteikiamas prioritetas bendrovės veiklos plane.

Kita vertus, jau buvo minėta, jog bendrovių socialinė atsakomybė turėtų pasireikšti kasdienėje bendrovės veikloje, kiekviename jos procese. Vadovaujantis CK 2.81 straipsnio 1 dalimi, juridiniai asmenys, tai yra bendrovės, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus¹⁵⁸, tai yra vadovą arba valdybą. Kadangi Lietuvos bendrovių praktikoje dažniausiai pasitaiko, jog bendrovę valdo vienasmenis valdymo organas, tai yra vadovas, toliau valdymo organas bus suprantamas kaip vadovas. Pagal savo įgaliojimus bendrovės vadovai organizuoja ir įgyvendina kasdienę bendrovės veiklą. Atsižvelgiant į tai, ieškant bendrovių socialinės atsakomybės pagrindimo ir galimybių Lietuvos teisėje, būtų tikslinga išanalizuoti bendrovių vadovų funkcijas, įgaliojimus ir fiduciarines pareigas.

Vadovaujantis CK 2.87 straipsniu, vadovo fiduciarinės pareigos bendrovės ir jos akcininkų atžvilgiu yra šios: sąžiningumo ir protingumo, lojalumo, konfidencialumo, interesų konflikto vengimo ir turto atskyrimo pareigas¹⁵⁹. Nagrinėjant vadovo pareigas bendrovių socialinės atsakomybės kontekste, verta būtų panagrinėti būtent lojalumo ir turto atskyrimo pareigas.

Lojalumo principas turėtų būti vertinamas taip, jog bendrovės vadovas turi veikti pagal steigimo dokumentus, taip pat pagal kitus juridinio asmens organų sprendimus. Be to, lojalumo pareiga pasireiškia ir per tai, jog vadovas turi rūpintis bendrovės gerove ir siekti įgyvendinti jos tikslus, kurie, kaip jau buvo minėta, yra pelno siekimas¹⁶⁰. Iš šio apibrėžimo matyti, jog prioritetas yra teikiamas pelno siekimui ir gerovės užtikrinimui.

Visgi svarbu pažymėti, jog CK komentare yra nurodoma, kad, siekdamas tikslų, bendrovės vadovas turi įvertinti ir kitus interesus, tačiau nebūtinai jais vadovautis¹⁶¹. Tai reiškia, jog vadovas, prieš priimdamas įvairius sprendimus, galėtų atsižvelgti į aplinkosaugos, socialinius, ekonominius, visuomenės ir etinius aspektus, nors jam nebūtų privaloma jais vadovautis. Jeigu vertintume šią komentaro nuostatą, kaip įstatymų leidėjo tikrosios valios paaiškinimą, galėtume manyti, jog šioje nuostatoje yra tam tikra

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁶⁰ MIKĖLĖNAS, V, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga – Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 193.

¹⁶¹ *Ibidem*.

bendrovių socialinės atsakomybės apraiška. Visgi ši komentare paminėta nuostata nėra CK normos dalis, todėl ji turėtų būti vertinama kritiškai.

Taip pat buvo paminėta, jog vadovas privalo rūpintis bendrovės gerove. Jeigu mes suprastume bendrovės gerove ne kaip trumpalaikius tikslus, bet ilgalaikes perspektyvas, tai galima būtų teigti, jog čia yra vietos bendrovių socialinei atsakomybei. Kaip buvo minėta nagrinėjant bendrovių socialinę atsakomybę Europos Sąjungos kontekste, ji suteikia bendrovei ilgalaikį ir tvarų vystymąsi, kas iš esmės yra bendrovės gerovė.

Kita svarbi pareiga nagrinėjant bendrovių socialinę atsakomybę yra turto atskyrimo pareiga. Pareiga nenaudoti bendrovės turto reiškia, jog bendrovės vadovas negali naudoti bendrovės turto savo asmeninei arba trečiųjų asmenų naudai. Tai apima bet kokį turtą, kurio naudojimas specialiai neaptartas su vadovu¹⁶². Autoriaus nuomone, ši nuostata galėtų apimti bendrovių socialinę atsakomybę dviem atvejais.

Pirma, jeigu panaudojant bendrovės turtą bendrovės bei jos akcininkų interesus sutaptų su trečiųjų asmenų interesais. Tai galėtų būti tokios situacijos, kai už socialiai atsakingas iniciatyvas bendrovė prisitrauktų daugiau klientų. Šiuo atveju vadovas panaudotų tam tikrą dalį bendrovės turto trečiųjų asmenų, tai yra visuomenės, naudai ir prisidėtų prie tam tikrų iniciatyvos, bet pati bendrovė ir akcininkai irgi gautų iš to naudos, kadangi padidėtų klientų skaičius, o taip pat ir bendrovės gaunamos pajamos.

Antra, toks turto panaudojimas bendrovių socialinės atsakomybės tikslais turėtų būti pirmiausia aptartas su bendrovės akcininkais ir naudojamas tik akcininkams suteikus leidimą.

Vienintelis teisės aktas, kuris tiesiogiai numato bendrovių socialinę atsakomybę yra įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas, pagal kurį visos bendrovės, atitinkančios tam tikrus kriterijus, metiniame pranešime privalo pateikti informaciją apie socialinius ir aplinkosaugos klausimus¹⁶³. Visgi pažymėtina, jog Lietuva šiuo aspektu nėra išskirtinė Europos Sąjungoje. Kaip buvo nagrinėta aukščiau, atskaitomybių reguliavimas yra dažna ir pasikartojanti tendencija tarp valstybių narių. Tuo labiau atskaitomybių reguliavimas yra privalomas pagal Europos Sąjungos teisę.

Įvertinus bendrovės tikslo ir vadovo fiduciarinių pareigų apibrėžimus bei kitas teisės aktų nuostatas, galima prieiti išvados, jog Lietuvos teisės aktai beveik nenumato bendrovių socialinės atsakomybės galimybių *expressis verbis*. Tam tikrais atvejais, plečiamasis teisės aktų aiškinimas galėtų suponuoti, jog Lietuvos įstatymuose yra

¹⁶² MIKĖLĖNAS, V, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga – Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002, p. 194.

¹⁶³ Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 99-3516; 2008, Nr. 79-3098; *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 2015-08160.

įtvirtinta bendrovių socialinė atsakomybė. Visgi toks aiškinimas turėtų būti vertinamas kritiškai, kadangi jis nėra patvirtintas nei teismų praktikos, nei įstatymų leidėjo, todėl gali būti nuginčytas.

3.2. Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos teismų praktikoje dėl bendrovės tikslo

Kadangi aktuali Lietuvos pozityvioji teisė nenumato sąvokos ir neįtvirtina konkrečių ir aiškių galimybių įgyvendinti bendrovių socialinės atsakomybės, būtų naudinga išanalizuoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – **LAT**) formuojama praktiką bendrovės tikslų ir vadovo fiduciarinių pareigų klausimais.

Bendrovės tikslas LAT praktikoje dažniausiai yra nagrinėjamas bylose dėl tam tikrų sandorių pripažinimo negaliojančiais pagal CK 1.82 straipsnį. Taigi pradedant praktikos analizę nuo 2003 m. spalio 8 d. LAT nutarties, matome, kad teismas pripažįsta, jog pagrindinis bendrovės tikslas yra pelno siekimas. Tuo labiau, LAT sustiprina bendrovės pelno siekimo svarbą pasisakydamas, kad toks tikslas yra preziumuojamas, net jeigu jis nėra nurodytas bendrovės įstatuose¹⁶⁴. Manytina, jog tai buvo gana kategoriška ir griežta LAT pozicija, kadangi bendrovių vadovai visais atvejais turėjo veikti bendrovės pelno labui ir negalėjo nukrypti nuo tokio imperatyvo. Tokia LAT pozicija vyravo ir sekančiose nutartyse.

Štai 2004 m. byloje dėl turto pardavimo sandorio pripažinimo negaliojančiu LAT pasisakė, jog bendrovė, kaip pelno siekiantis asmuo, pati turi spręsti dėl savo ilgalaikio turto perleidimo (pardavimo) ir dėl to galinčius kilti bendrovės, kaip pelno siekiančios įmonės, funkcionavimo klausimus per ūkinius metus¹⁶⁵. Kaip matyti, šioje byloje teismas irgi išreiškė pozicija, akcentuodamas net du kartus, kad bendrovė yra pelno siekiantis asmuo pagal esmę.

Be to, 2006 m. nutartyje LAT apskritai nurodė, jog pelnas yra bendrovės egzistavimo pagrindas¹⁶⁶, taip tik dar labiau pagrįsdamas jau egzistuojančią praktiką dėl pelno prioriteto.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. spalio 8 nutartis civilinėje byloje BUAB „Aukštaitijos statyba“ v. AB bankas „Hansa-LTB“, et al., Nr. 3K-3-917.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“, et al., Nr. 3K-3-263/2004.

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Akcinė bendrovė „Aksa“ v. R. M., uždaroji akcinė bendrovė „Azovlitas“, Nr. 3K-3-312/2006.

2008 m. byloje dėl nekilnojamojo turto perleidimo sandorio pripažinimo negaliojančiu, LAT pasisakė, jog bendrovės tikslas yra siekti ekonominės naudos¹⁶⁷. Šioje nutartyje LAT panaudojo skirtingą sąvoką. Visgi pažymėtina, kad ekonominė nauda reiškia gautas pajamas nuo jų atskaičius visas su veikla susijusias išlaidas. Taigi šiuo atveju LAT iš esmės nieko naujo nepasakė, o tik akcentavo pelno svarbą.

Taip pat 2011 m. nutartyje dėl turto pardavimo sandorio pripažinimo negaliojančiu LAT pasisakė, kad vadovaujantis ABĮ bendrovės tikslas yra gauti ne bet kokį pelną, o kuo didesnę pelną¹⁶⁸. Šis LAT išaiškinimas yra kritikuotinas, kadangi jis yra pernelyg griežtas ir nepagrįstai susiaurina bendrovės vadovo veiklos galimybes, efektyviai užkirsdamas kelią bet kokioms bendrovės socialinės atsakomybės apraiškoms.

LAT tokios pozicijos laikėsi ir kitose savo nutartyse. Pavyzdžiui, 2012 m. nutartyje pasakė, kad akcininkai, kaip verslininkai patys turi įvertinti ar tam tikros bendrovės sutartys yra suderinamos su bendrovės pelno siekimu ir prisiimti atitinkamą riziką¹⁶⁹. 2013 m. bankroto byloje irgi buvo pasisakyta, jog valdymo organai neturėtų veikti priešingai bendrovės, kaip pelno siekiančio asmens, veiklos tikslams¹⁷⁰. Galiausiai 2015 m. byloje pagal *Actio Pauliana* LAT pabrėžė, jog neatlygintinas prievolių prisiėmimas prieštaravo pelno siekiančios bendrovės tikslui dirbti pelningai¹⁷¹.

Atsižvelgiant į tokias LAT pozicijas, galima teigti, jog bendrovės pelno siekimo tikslas yra suabsoliutinamas. Vadovaujantis šia praktika, bendrovės vadovas privalo veikti taip, kad bendrovė gautų kuo didesnę pelną. Tuo tarpu tokie nukrypimai, kaip socialiai atsakinga bendrovės veikla, gali būti pripažinti prieštaraujančiais bendrovės tikslui siekti pelno ir užtraukti bendrovės vadovui atsakomybę. Visgi toliau analizuojant LAT praktiką bendrovės tikslo atžvilgiu, galima teigti, jog teismų praktika šiuo klausimu nėra nuosekli. Egzistuoja nutarčių, kuriose yra išreikštas liberalesnis požiūris į bendrovės tikslą, tuo tarpu pelno siekimas yra įvardijamas ne kaip pagrindinis tikslas, bet vienas iš tikslų.

Štai 2011 m. byloje dėl sandorio, prieštaraujančių bendrovės teisnumui LAT pasisakė, jog bendriausias bendrovių tikslas yra tenkinti privačius interesus, o pelno

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje *Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Profesajungų autoūkis“*, et al. v. Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, Uždarajai akcinei bendrovei „*Domus altera*“, Nr. 3K-3-287/2008.

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Laumė“* v. *V.T.*, et al., Nr. 3K-3-101/2011.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje *D. V.*, *UAB „Trinapolis“* v. *Nordea Bank Finland Plc*, Nr. 3K-3-520/2012.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje *Akcinė bendrovė „Klaipėdos Smeltė“* v. *L. A.*, Nr. 3K-3-290/2013.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Adreka“* v. *UAB „Swedbank lizingas“*, Nr. 3K-3-41/2015.

siekimas yra vienas iš privačių interesų tenkinimo būdų¹⁷². Manytina, jog tokia LAT pozicija yra labiau dispozityvi ir ja galima aiškinti plačiau. Šiuo atveju bendrovės tikslas yra privataus intereso patenkinimas, tuo tarpu privatus interesas nebūtinai gali pasireikšti pelno siekimu, o, pavyzdžiui, bendrovės veiklos ilgalaikiškumo ir tvarios plėtos užtikrinimu. Be to, toks LAT aiškinimas suteikia vadovui galimybę bendrovės veikloje integruoti tam tikras bendrovių socialinės atsakomybės priemones ir sprendimus, kadangi nebūtina siekti tik pelno.

Panašios pozicijos LAT laikėsi ir 2015 m. byloje dėl bendrovės veiklos tyrimo. Nutartyje LAT pasisakė, jog pelno siekiančio juridinio asmens vienas iš tikslų yra gauti tiek naudos iš juridinio asmens veiklos, kad ji būtų paskirstoma visiems akcijų savininkams¹⁷³. Kaip matyti, šioje pozicijoje net nėra akcentuojamas pelnas, bet yra akcentuojama bendrovės akcininkų nauda kaip vienas iš bendrovės tikslų. Jeigu vertintume, jog bendrovės akcininkų nauda yra didžiausia kai yra užtikrinama stabili bei ilgalaikė bendrovės veikla, tai galėtume teigti, jog egzistuoja tam tikros prielaidos bendrovių socialinės atsakomybės integravimui.

Tų pačių metų nutartyje viešųjų pirkimų srityje LAT taip pat pasisakė, jog juridinis asmuo, įsteigtas kaip uždaroji akcinė bendrovė, kurios vienas iš steigimo tikslų yra siekti pelno, gali būti pripažintas perkančiąja organizacija¹⁷⁴. Kaip matyti iš nutartyje pateikto argumentavimo, pelnas yra tik vienas iš bendrovės tikslų. Tokia formuluotė reiškia, jog bendrovė gali turėti ir kitus tikslus, pavyzdžiui tikslą veikti socialiai atsakingai, spręsti tam tikrus visuomenės klausimus ir kita, o ne tik pelno siekimą.

Galiausiai, 2017 m. byloje dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu LAT nurodė, kad jeigu privataus juridinio asmens, tai yra bendrovės, tikslas yra siekti pelno, net ir neatlygintinas sandoris ne visada prieštarauja bendrovės veiklos tikslui, jei įrodoma ir nustatoma, kad iš tokio sandorio juridinis asmuo gavo arba galėjo gauti kitokią adekvačią naudą¹⁷⁵. Tokia praktika buvo patvirtinta ir kitose LAT nutartyse¹⁷⁶. Iš šios LAT pozicijos galime padaryti dvi esmines išvadas: 1) bendrovės tikslas siekti pelno yra alternatyvus ir

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje bankrutavusi UAB „Balmeto Medis“ v. AB „Simega“, Nr. 3K-3-511/2011.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje R. G., R. A. v. UAB „Pakraštys“, Nr. 3K-3-146-695/2015.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Uždaroji akcinė bendrovė „LitSpecMet“ v. Uždaroji akcinė bendrovė Vilniaus lokomotyvų remonto depas, Nr. 3K-3-324-378/2015.

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Waveland“ v. Uždaroji akcinė bendrovė „Banga plius“, Nr. e3K-3-375-611/2017.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Globus trade“ v. „A/S Dobels dzirnavnieks“, Nr. e3K-3-439-421/2018.

jis nėra privalomas; 2) tam tikra veikla nebūtinai prieštarauja pelno siekiančios bendrovės tikslams tuo atveju, jeigu bendrovė gauna kitos naudos. Tai reiškia, jog bendrovė galėtų šalia pelno siekimo turėti ir kitų labiau socialiai atsakingų tikslų, pavyzdžiui savo darbuotojų gerovės užtikrinimas, aplinkosaugos iniciatyvų organizavimas, labdaringa veikla, visuomenės problemų sprendimas ir kita.

Atskirą dėmesį reikėtų skirti 2013 m. gruodžio 23 d. LAT nutarčiai. Nepaisant to, jog šioje nutartyje buvo pasakyta, jog privatieji juridiniai asmenys, tai yra bendrovės, įprastai yra steigiami privatiems interesams tenkinti, pelnui gauti, šioje nutartyje buvo taip pat pasakyta, kad veiklą vykdanči ir ją išplėtojusi bendrovė yra reikšmingas subjektas ekonominiu ir socialiniu, t. y. viešojo intereso, aspektu – ji užtikrina darbo vietas ir pajamas darbuotojams bei įplaukas į valstybės ir savivaldybės biudžetus. Dėl to kilus bendrovės valdymo krizei, viešojo intereso apsauga yra papildomas kriterijus, į kurį turi būti atsižvelgiama sprendžiant su bendrovės veikla susijusias problemas. Buvo taip pat akcentuota ilgalaikės bendrovės veiklos bei plėtros perspektyva¹⁷⁷. Manytina, jog ši nutartis yra ypatingai svarbi bendrovių socialinės atsakomybės atžvilgiu. Vertinant LAT argumentaciją, galima teigti, jog pats savaimė tinkamas ir efektyvus bendrovės valdymas, atsižvelgiant ne į trumpalaikę naudą, o į ilgalaikes perspektyvas, yra bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimas. Visuomenė bei interesų turėtojai, ypač darbuotojai, yra suinteresuoti, kad bendrovė veiktų sklandžiai, tvariai vystytųsi ir ilgai veiktų, todėl tinkamas bendrovės valdymas būtų prilyginamas tam, jog yra atsižvelgiama į interesų turėtojų lūkesčius bei interesus.

Galiausiai, galima daryti išvadą, jog vieningos nuomonės teismų praktikoje nėra. Tuo tarpu, apibendrinant LAT praktiką dėl bendrovės tikslų, ankščiau vyravo pozicija, jog pagrindinis ir esminis bendrovės tikslas yra pelno siekimas, todėl, atsižvelgiant į tokias LAT pozicijas, sunku būtų argumentuoti bendrovių socialinės atsakomybės galimybes. Visgi naujesnė praktika rodo, jog egzistuoja tam tikros liberalesnio požiūrio tendencijos. LAT vis dažniau pabrėžia, jog pelnas nėra vienintelis ir pagrindinis bendrovės tikslas. Bendrovės, vykdydamos savo veiklą, turėtų žiūrėti plačiau ir atsižvelgti į veiklos ilgalaikiškumą. Toks aiškinimas iš esmės sudaro prielaidas bendrovių socialinei atsakomybei vykdyti.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013.

3.3. Bendrovių socialinė atsakomybė Lietuvos teismų praktikoje dėl vadovo fiduciarinių pareigų

Nagrinėjant Lietuvos teismų praktiką dėl bendrovių socialinės atsakomybės, taip pat reikėtų atsižvelgti į LAT praktiką dėl vadovo fiduciarinių pareigų, kadangi būtent vadovas yra tas asmuo, kuris įgyvendina kasdienę bendrovės veiklą ir jis gali integruoti bendrovių socialinę atsakomybę į bendrovės veiklos planus.

2009 m. byloje dėl bendrovės valdymo organų atsakomybės LAT pasisakė, jog bendrovės vadovas turi fiduciarinių pareigų juridiniam asmeniui, t.y. pareigų veikti išimtinai juridinio asmens interesais. Taip pat LAT pabrėžė, jog bendrovės interesai ne visada sutampa su bendrovės akcininkų interesais¹⁷⁸. Šią savo poziciją LAT patvirtino ir kitoje nutartyje¹⁷⁹. Vadovaujantis šia LAT pozicija, galima manyti, kad vadovas visais atvejais turėtų atsižvelgti ne į akcininkų interesus, o į pačios bendrovės, kaip atskiro rinkos dalyvio, teisinio subjekto, interesus. Tuo tarpu, manytina, jog pačios bendrovės interesai gali būti suderinami su socialiai atsakinga veikla, kadangi ji užtikrina ilgalaikių perspektyvų įgyvendinimą.

Aktuali yra 2011 m. LAT nutartis, kurioje buvo išdėstyta pozicija, jog bendrovė privalo veikti atsižvelgdama į visų suinteresuotų asmenų, įskaitant ir kreditorius, interesus. Bendrovės vadovas privalo šiuos interesus derinti ir siekti jų pusiausvyros. Dėl šios priežasties bendrovės vadovas taip pat turi fiduciarines pareigas bendrovės kreditorių atžvilgiu¹⁸⁰. Šios praktikos LAT laikėsi ir kitoje byloje¹⁸¹. Minėta 2011 m. nutartis yra svarbi tuo, jog LAT tiesiogiai pasakė, kad bendrovės vadovas turi atsižvelgti į visų suinteresuotų asmenų interesus, įskaitant ir kreditorius. Nepaisant to, jog LAT akcentuoja būtent kreditorių interesus, jis taip pat numato, kad gali būti ir kiti interesų turėtojai, į kuriuos turi atsižvelgti vadovas. Toks aiškinimas galėtų būti labai naudingas bendrovių socialinės atsakomybės požiūriu, kadangi jis suponuotų pareigą atsižvelgti į interesus susijusius su visuomene, ekonomika, aplinkosauga ir kita.

Be to, 2013 m. nutartyje LAT pasisakė, jog vadovo fiduciarinės pareigos yra principai, kurie įpareigoja vadovą veikti išimtinai bendrovės interesais, tai yra užtikrinti

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje *Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Panevėžio balsas“ v. Uždaroji akcinė bendrovė „Eksena“*, Nr. 3K-3-244/2009.

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje *Bankrutuojanti akcinė bendrovė „Barklita“ v. G. B., J. G.*, Nr. 3K-3-528/2009.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *Bankrutuojanti uždaroji akcinė bendrovė „Limantra“ v. N. G.*, Nr. 3K-3-130/2011.

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Refila grupė“ v. R. Ū., et al.*, Nr. e3K-3-105-421/2018.

stabilią, efektyvią, konkurencingą bendrovės, kaip rinkos dalyvio, veiklą¹⁸². Kaip jau buvo minėta nagrinėjant Europos Sąjungos bendrovių socialinę atsakomybę, taip pat Lietuvos politinius teisės aktus, bendrovių socialinė atsakomybė gali užtikrinti stabilią ir konkurencingą bendrovės veiklą. Tokiu atveju vadovas, siekdamas maksimalaus bendrovės interesų patenkinimo, turėtų atsižvelgti į socialiai atsakingos veiklos galimybes.

Tuo tarpu, 2014 m. LAT priėmė nutartį, kurioje nurodė, jog bendrovės vadovo lojalumo principas reiškia pareigą susilaikyti nuo veiksmų, kurie yra priešingi bendrovės, kaip pelno siekiančio asmens interesams, veiklos tikslams¹⁸³. Vertinant šią nutartį, galima būtų teigti, jog LAT bendrovės tikslą siekti pelno labai glaudžiai sieja su vadovo veiksmais. Tai reiškia, jog vadovas būdamas lojalus bendrovei, turėtų veikti tokiu būdu, kad užtikrinti bendrovės pelną. Tuo tarpu kitokia vadovo vykdoma veikla, pavyzdžiui tam tikros socialinės atsakomybės iniciatyvos, galėtų kelti klausimų dėl vadovo lojalumo pareigos pažeidimo.

Be to, 2017 m. balandžio 6 d. LAT praktikos apžvalgoje, LAT pasisakė, jog mokios bendrovės valdymo organų pareiga yra veikti atsižvelgiant į ilgalaikius bendrovės akcininkų interesus. Kol įmonė neturi nemokumo problemų, bendrovės vadovas, veikdamas akcininkų naudai, taip pat tenkina ir kreditorių, darbuotojų interesus¹⁸⁴. Kaip jau buvo nekartą minėta, bendrovių socialinė atsakomybė prisideda prie sėkmingo bendrovės ilgalaikiškumo užtikrinimo ir skatina tvarų vystymąsi. Dėl to, tokia LAT pozicija galima būtų vertinti teigiamai, kadangi yra akcentuojamas ne trumpalaikis pelnas, nauda, bet atkreipiamas dėmesys į ilgalaikius planus, bendrovės perspektyvas, o tuo tarpu į bendrovių socialinę atsakomybę.

Galiausiai vertėtų paminėti aktualiausią 2019 m. LAT nutartį. Šioje nutartyje LAT laikėsi pozicijos, jog bendrovės vadovas privalo rūpintis, kad bendrovė laikytųsi įstatymų, nustatytų jos veiklos apribojimų ir kita. Taigi vadovas privalo laikytis įmonių veiklą reglamentuojančių įstatymų, nepriešpriešinti bendrovės interesų visuomenės interesams¹⁸⁵. Autoriaus nuomone, ši nutartis yra ypač svarbi bendrovių socialinės atsakomybės požiūriu, kadangi ji įtvirtinta vadovo pareigą nepriešinti bendrovės interesų

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Uždaroji akcinė bendrovė „GlaxoSmithKline Lietuva“ v. D. B., et al., Nr. 3K-3-234/2013.

¹⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Lostiras“ v. F. F., V. R., Nr. 3K-3-111/2014.

¹⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga Nr. . Teismų praktika. 2017, 45.

¹⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Uždaroji akcinė bendrovė „Stellar Navigation“, L. Y. v. A. S., et al, Nr. e3K-3-98-684/2019.

su visuomenės interesais. Tai reiškia, jog net tais atvejais, kai bendrovės pagrindinis tikslas yra pelno siekimas, bendrovė turėtų būti valdoma taip, kad jos veikla būtų socialiai atsakinga ir nepažeistų visuomenės lūkesčių ir teisėtų interesų. Iš esmės, pelno siekimas neturėtų įgauti pirmenybės visuomenės interesų atžvilgiu, o bendrovių socialinė atsakomybė turėtų būti kaip tinkamo ir efektyvaus bendrovės valdymo garantas.

Taip pat tikslinga būtų nagrinėti Lietuvoje naujai suformuotą praktiką dėl vadovo verslo sprendimo priėmimo taisyklės (angl. *business judgment rule*). Teismo nuomone, vertinant bendrovės vadovo veiklą, yra taikytina verslo sprendimo taisyklė, pagal kurią, siekiant išvengti bendrovių plėtros lėtėjimo, bendrovės vadovams suteikiama išplėsta verslo sprendimų apimtis. Tai reiškia, jog vadovas turi teisę priimti sprendimus protingos rizikos ribose, net jeigu jie vėliau paaiškės esą nenaudingi, o jo sprendimai gali būti revizuojami ir atsakomybė taikoma tik jei esama akivaizdžių rūpestingumo ir lojalumo trūkumų¹⁸⁶. Iš šios LAT pozicijos matome, jog vadovo diskrecija yra išplečiama, atsiranda daugiau galimybių vadovui veikti savarankiškai. Kadangi bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimas yra iš esmės vadovo funkcijų apimtyje, tai verslo sprendimo taisyklė galėtų pateisinti bendrovių socialinės atsakomybės realizavimą. Toliau bus analizuojamos verslo sprendimo taisyklės sąlygos ir jų sąveika su bendrovių socialine atsakomybe.

Pirmoji verslo sprendimo taisyklės sąlyga – priimtas sprendimas turi būti verslo sprendimas. Verslo sprendimu laikomas toks vadovo veiksmas, kurio atlikimas nėra susijęs su imperatyvų, numatytų teisės aktuose arba bendrovės dokumentuose, įvykdymu. Kitaip tariant, vadovas turėjo diskrecija priimti konkretų sprendimą ir tuo metu nebuvo žinoma ar toks sprendimas pasiteisins¹⁸⁷. Vertinant šią LAT nustatytą sąlygą, galime teigti, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra verslo sprendimas, kadangi, kaip jau buvo minėta, įstatymai neįtvirtina *expressis verbis* bendrovių socialinės atsakomybės pareigos. Tuo tarpu įvairios socialinės, visuomeninės ir aplinkosauginės iniciatyvos galėtų būti vertinamos kaip bendrovės lėšų investavimas į tvarų bendrovės vystymąsį ir ilgalaikiškumą.

Antroji taisyklės sąlyga teigia, jog vadovo priimtas sprendimas turi būti teisėtas, tai yra priimtas nepažeidžiant imperatyviųjų teisės normų. Jeigu verslo sprendimas priimtas pažeidžiant imperatyviasias teisės normas, vadovo apsauga nebus taikoma¹⁸⁸. Bendrovių socialinė atsakomybė turėtų atitikti šią sąlygą, kadangi socialiai atsakinga bendrovės

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. balandžio 6 d. *Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga* Nr. . *Teismų praktika*. 2017, 45.

¹⁸⁷ *Ibidem*.

¹⁸⁸ *Ibidem*.

veikla neprieštarauja įstatymui, o tuo labiau prisideda prie visuomenės vystymosi ir pačios bendrovės ilgalaikiškumo ir tvaraus vystymosi.

Trečia sąlyga numato, kad verslo sprendimas turi būti priimtas nepažeidžiant fiduciarinių pareigų, tai yra rūpestingumo ir lojalumo. Rūpestingumo ir lojalumo pareigos nebus pažeistos, jei sprendimas bus priimtas sąžiningai, tai yra nesant interesų konfliktui ir išyrus informaciją apie galimas tokios sprendimo pasekmes. Taip pat yra vertinama ar vadovas veikė geriausiai bendrovės interesais¹⁸⁹. Vertinant šią sąlygą ir bendrovių socialinę atsakomybę, galima teigti, jog vadovas galėtų įgyvendinti tam tikras bendrovių socialinės atsakomybės iniciatyvas. Visgi jis pirmiausia turėtų atsižvelgti į tai, ar tokios iniciatyvos yra geriausiuose bendrovės interesuose, tai yra ar egzistuoja potenciali nauda bendrovei, pavyzdžiui reputacijos pagerėjimas, naujų klientų pritraukimas, pelno padidėjimas ir kitos. Tuo tarpu, jeigu sprendimas būtų priimtas vadovaujantis tik geranoriškomis intencijomis, be jokių naudos galimybių, ši sąlyga nebūtų įgyvendinama.

Ketvirtoji sąlyga numato, kad verslo sprendimas turi akivaizdžiai neviršyti protingos komercinės rizikos. LAT teigia, jog verslo sprendimas yra protingas, jeigu nustatoma aplinkybė, kad nebuvo akivaizdaus vadovo ūkinės komercinės rizikos peržengimo¹⁹⁰. Tai reiškia, jog tam tikras sprendimas nebūtinai turi būti ekonomiškai naudingas, bet jis buvo priimtas surinkus pakankamai informacijos ir buvo potenciali galimybė gauti naudos. Vertinant šią sąlygą, galima būtų teigti, jog bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimas neviršija protingos komercinės rizikos. Kaip jau buvo minėta prieš tai, bendrovių socialinė atsakomybė gali atnešti bendrovei daug pelno ir kitos naudos ilgalaikėje perspektyvoje. Visgi tai nėra užtikrintas rezultatas, todėl kiekvienu atveju turėtų būti surinkta pakankamai informacijos ir įvertinti visapusiškai rizika.

Kaip matome, LAT praktika dėl vadovo verslo sprendimo taisyklės įgyvendinimo teoriškai leidžia vadovams realizuoti bendrovių socialinę atsakomybę. Visgi praktikoje nėra bylų dėl bendrovių socialinės atsakomybės ir verslo sprendimo taisyklės sąveikos, todėl iki galo nėra aišku, ar būtų pateisinami tokie vadovo veiksmai.

Taigi galima priėti išvados, jog praktika šiuo klausimu, nors ir negausi, yra žymiai palankesnė bendrovių socialinei atsakomybei.

Apibendrinant LAT praktiką, manytina, jog bendrovių interesas ne visada apsiriboja tik pelno gavimu, o socialiai atsakinga veikla gali suteikti tvarumo ir konkurencingumo bendrovei. Be to, naujesnėse nutartyse ne kartą buvo paminėta, jog vadovas,

¹⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. balandžio 6 d. *Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga* Nr. . *Teismų praktika*. 2017, 45.

¹⁹⁰ *Ibidem*.

įgyvendindamas bendrovės valdymą, turėtų atsižvelgti ne tik į akcininkų bei bendrovės interesus, bet ir į kitų suinteresuotų asmenų lūkesčius, pabrėžiant kreditorių interesus. Tai irgi gali būti vertinama kaip perspektyva bendrovių socialinei atsakomybei plėstis.

3.4. Bendrovių socialinės atsakomybės apraiškos tarp Lietuvos bendrovių

Išnagrinėjus Lietuvos teisinę bazę ir aktualią LAT praktiką paaiškėjo, jog Lietuvoje nėra aiškaus ir konkretaus bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimo ar bent jau skatinimo įstatyminiu lygiu. Visgi teisės aktų ir teismų praktikos analizė parodo tik vieną situacijos pusę ir neatspindi realaus gyvenimo aktualijų. Todėl vertėtų išnagrinėti ar egzistuoja bendrovių socialinės atsakomybės apraiškos tarp įvairių Lietuvos bendrovių, o jeigu egzistuoja, tai išanalizuoti, kokie gerosios praktikos pavyzdžiai tai yra.

Lietuvos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos internetiniame puslapyje yra nurodoma, jog nuo 2008 m. Lietuvoje yra organizuojami nacionaliniai atsakingo verslo apdovanojimai. Tai yra valstybės institucijų iniciatyva, kuria siekiama informuoti apie bendrovių socialinės atsakomybės naudą verslui, valstybei ir visuomenei bei skatinti Lietuvos įmones vadovautis socialinės atsakomybės principais savo veikloje. Vadovaujantis internetiniame puslapyje pateiktais duomenimis, 2015 m. už savo socialiai atsakingą veiklą buvo nominuotos 17 Lietuvos bendrovių. Tuo tarpu 2016 m. buvo nominuotos 14 bendrovių, o 2017 m. – 8 bendrovės.¹⁹¹ Atsižvelgiant į tai, kad viešinamos yra tik nominacijos bei laureatai, bet ne visi apdovanojimų dalyviai, manytina, jog Lietuvos bendrovių socialinės atsakomybės rodiklis yra pakankamai geras, kadangi nominuotų bendrovių skaičius yra pakankamai didelis. Taip pat pažymėtina, jog šiuose apdovanojimuose dalyvauja tiek didelės ir listinguojamos akcinės bendrovės, tiek mažos ir vidutinio dydžio uždarnosios akcinės bendrovės, kurių akcijos nėra viešai prieinamos. Manytina, jog bendrovių socialinės atsakomybės vystymasis tarp mažesnių bendrovių yra skatintina praktika. Tokios bendrovės nėra įpareigojamos įvairių bendrovių valdymo kodeksų, taip pat jų reputacija nėra tokia jautri visuomenės poreikiui, bet jos vis tiek imasi socialiai atsakingų veiksmų.

Siekiant geriau suprasti bendrovių socialinę atsakomybę tarp Lietuvos bendrovių galima būtų panagrinėti kelis pavyzdžius. Štai vienos didžiausios ir žinomiausios audito bendrovės pasaulyje „Deloitte“ Lietuvos padalinys savo internetiniame puslapyje skelbia, jog jų pareiga yra „atsižvelgti į visuomenės interesus ir prisiimti atsakomybę už savo

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/darbo-rinka-uzimtumas/moniu-socialine-atsakomybe-isa/nacionalinis-atsakingo-verslo-apdovanojimas>>.

veiklą“. Šios bendrovės socialiai atsakinga veikla atsispindi pagrindinėse keturiose srityse, tai yra santykiuose su darbuotojais, santykiuose su verslo bendruomene, visuomeninėje veikloje ir aplinkosaugoje. Pavyzdžiui, šioje bendrovėje yra įkurtas „Employer of Choice“ komitetas, kuris svarsto darbuotojų užimtumo ir laisvalaikio derinimo aspektus. Be to, bendrovė organizuoja įvairaus pobūdžio seminarus, konferencijas, diskusijas aktualiomis temomis. Tarp kitko, bendrovė organizuoja ir dalyvauja tokiose visuomeninėse iniciatyvose kaip „Moksleivių praktikos savaitė“, „Patirk“, „Verslauk“, „Būkime kartu“, „Caritas“ bei „Skaidrumo mokykla“. Galiausiai bendrovė siekia mažinti poveikį aplinkai ir naudoja mažiau energijos vartojančias technologijas, pasitelkia garso ir vaizdo konferencijas ar kitas technologijas ir taip sumažina kelionių skaičių bei prisideda prie akcijos „Darom“¹⁹². Tai pat atkreiptinas dėmesys, jog ši bendrovė savanoriškai teikia verslo skaidrumo pranešimus, kuriuose yra akcentuojami tokie aspektai kaip kokybės užtikrinimo priežiūra, nepriklausomumas, darbuotojų rotacija, finansinė informacija ir kita.

Kitos, taip pat žinomos audito bendrovės „EY“ Lietuvos padalinys vadovaujasi labai panašia bendrovių socialinės atsakomybės politika. Jų teigimu, bendrovė turi tris socialinės atsakomybės kryptis, tai yra verslumo skatinimo, edukacinę ir aplinkosaugos. Pažymėtina, jog bendrovė ne tik pati įsitraukia į socialinės atsakomybės veiklą bet ir atlieka studijas ir konsultuoja klientus apie tai, kaip formuoti socialinės atsakomybės strategiją ir prisidėti prie teigiamų permainų bendruomenėje. Taip pat bendrovė jau daugiau nei 10 metų bendradarbiauja su visuomenine organizacija „Gelbėkite vaikus“¹⁹³.

Tarp socialinės atsakomybės pavyzdžių taip pat vertėtų paminėti UAB SDG įmonių grupę. Ši įmonių grupė kiekvienais metais pasižymi kaip viena labiausiai socialiai atsakingų bendrovių Lietuvoje. Šios bendrovės socialinė atsakomybė pasireiškia per penkias pagrindines sritis: darbuotojų interesų puoselėjimą, verslo skatinimą, bendruomeniškumą, paramą bei aplinkosaugą. Bendrovė vadovaujasi aukštais darbuotojų pagarbos standartais, pavyzdžiui bendrovėje yra organizuojami darbuotojų susirinkimai, kurių metu galima išsakyti pastabas vadovybei bei gerinti žmogiškųjų išteklių valdymą, bendrovė tam tikrais atvejais finansuoja darbuotojų studijas universitete, darbuotojai dažnai dalyvauja įvairiose mokymuose ir seminaruose, kuriuos finansuoja bendrovė. Be to bendrovėje vyksta iniciatyvos, kuriomis siekiama kurti sveiką darbo aplinką, pavyzdžiui skiepu, sporto, maratonų skatinimas ir finansavimas. Ši bendrovė taip pat

¹⁹² UAB „DELLOITTE LIETUVA“ oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: < <https://www2.deloitte.com/lt/lt/pages/about-deloitte/articles/about-corporate-responsibility-sustainability.html> >.

¹⁹³ UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS „ERNST & YOUNG BALTIC“ pranešimas žiniasklaidai [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: < <https://sc.bns.lt/view/item/219865> >.

aktyviai dalyvauja paramos srityje. Štai per 2017 m. laikotarpį bendrovė paramai skyrė 84 339 eurus. Ši paramos suma buvo skirta kultūros įstaigoms, sporto organizacijoms, aukštosioms mokykloms, vaikų globos namams ir kita. Galiausiai bendrovė aktyviai veikia aplinkosaugos srityje, pavyzdžiui konsultuoja įmones aplinkos apsaugos klausimais, organizuoja mokymus, skatina aplinkai draugišką vartojimą ir sudaro galimybes plėstis elektroninių automobilių naudojimui tarp darbuotojų ir vykdo kitas aplinkosaugines iniciatyvas¹⁹⁴.

Galiausiai būtų tikslinga paminėti Vilniaus universiteto Teisės klinikos iniciatyvą. Teisės kliniką 1998 m. įkūrė Vilniaus universitetas, advokatų kontora „Ellex Valiunas“ bei Vilniaus universiteto Studentų atstovybė. Pagrindinis Teisės klinikos tikslas yra teikti nemokamą teisinę pagalbą socialiai pažeidžiamiems asmenims bei verslo startuoliams. Nuo savo veiklos pradžios Teisės klinika suteikė pagalbą daugiau nei 50 000 asmenų. Pažymėtina, jog ši iniciatyva būtų neįmanoma be gausaus bendrovių, kurios remia Teisės kliniką, skaičiaus. Tarp jų yra „Lewben Group“, „Serenus“, Vilniaus prekyba, Telia, Strategic Staffing Solutions International, Orlen Lietuva, OVC Consulting, Western Union ir kitos¹⁹⁵. Toks gausus įvairių bendrovių savanoriškas įsitraukimas į socialiai ir teisiškai reikšmingą iniciatyvą reiškia, jog tos bendrovės atsižvelgia į socialinę atsakomybę ir skatina jos plėtrą.

Apibendrinant, galima būtų teigti, jog Lietuvoje yra nemažai bendrovių, kurios supranta bendrovių socialinės atsakomybės svarbą, ją integruoja savo kasdienėje veikloje bei skatina bendrovių socialinės atsakomybės vystymąsi bei plėtrą. Dėl to galima prieiti išvados, jog aiškus ir konkretus reguliavimo trūkumas nėra didelė kliūtis bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimui. Kaip rodo praktika, bendrovės yra linkusios savanoriškai imtis socialinių iniciatyvų ir prisidėti prie visuomenės tvaraus augimo. Visgi manytina, jog tvirtesnė įstatyminė bazė vis tiek būtų naudinga, kadangi dar labiau skatintų socialinę bendrovių atsakomybę.

¹⁹⁴ SDG įmonių grupės socialinės atsakomybės pažangos ataskaita [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą:

<http://www.sdg.lt/PDF/2017_SOCIALINES_ATSAKOMYBES_PAZANGOS_ATASKAITA.pdf>.

¹⁹⁵ Vilniaus universiteto Teisės klinikos oficialus puslapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: <<https://teisesklinika.lt/>>.

4. Bendrovių socialinės atsakomybės perspektyvos ir reguliavimo galimybės

Išnagrinėjus bendrovių socialinės atsakomybės sampratą, išanalizavus jos apraiškas Europos Sąjungos teisėje bei ištyrus bendrovių socialiai atsakingo elgesio galimybes ir apraiškas Lietuvoje galima susidaryti dvejopą nuomonę. Iš vienos pusės, Europos Sąjungos diskursas bendrovių socialinės atsakomybės klausimu yra aiškus – bendrovių socialinė atsakomybė yra vienas pagrindinių Europos Sąjungos klausimų ir jos aktualumas tik didės laikui bėgant. Iš kitos pusės, pačios Europos Sąjungos valstybės narės skirtingai vertina bendrovių socialinę atsakomybę. Vienais atvejais, bendrovių atsakomybė yra verslo ir tvaraus vystymosi variklis. Tuo tarpu, kitais atvejais, kaip pavyzdžiui Lietuvoje, bendrovių socialinė atsakomybė yra politinio pobūdžio aktuose postuluojamas tikslas, bet realiai nei įstatymai, nei teismų praktika *expressis verbis* bendrovių socialinės atsakomybės neakcentuoja ar net nepripažįsta. Atsižvelgiant į tai, būtų tikslinga išnagrinėti bendrovių socialinės atsakomybės perspektyvas, alternatyvius bendrovių socialiai atsakingos veiklos variantus bei bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimo galimybes.

4.1. Bendrovių socialinės atsakomybės savireguliacijos galimybės

Ilgą laiką doktrinoje buvo laikomasi pozicijos, jog savireguliacija yra siektina ir vienintelė bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimo forma, kadangi ji buvo siejama būtent su savanoriška veikla¹⁹⁶. Tai reiškia, jog bendrovės dėl tam tikrų priežasčių savo noru imasi atitinkamų socialiai atsakingų veiksmų nesant jokiai teisinei prievolei.

Vienas pagrindinių savireguliacijos būdu šioje srityje yra įvairių vidinių politikų, taisyklių, procedūrų, elgesio standartų, veiklos kodeksų, susijusių su bendrovės socialine atsakomybe, parengimas, integravimas į bendrovės kasdienę veiklą bei jų pavišinimas. Tai galėtų būti minimalus reikalavimas bendrovėms, siekiančioms vykdyti socialiai atsakingą veiklą¹⁹⁷.

¹⁹⁶ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 192 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

¹⁹⁷ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p. 16. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

Iš pirmo žvilgsnio, tokių valstybės nereguliuojamų ir neprivalomų vidaus teisės aktų integravimas galėtų būti vertinamas kaip neefektyvus ir nemažai lėšų kainuojantis žingsnis, kuris neužtikrina realaus rezultato¹⁹⁸. Visgi šiuo atveju vertėtų atkreipti dėmesį į tai, jog yra siūlomas reikalavimas tokius vidaus aktus išviešinti. Kadangi įvairios politikos ir taisyklės būtų prieinamos plačiai visuomenei, patys interesų turėtojai galėtų įvertinti ar tam tikra bendrovė veikia socialiai atsakingai ir vadovaujasi savo nustatytomis politikomis. Tokiu atveju, pagrindinis variklis laikytis bendrovių socialinės atsakomybės būtų ne teisės aktai, bet socialinis poveikis, visuomenės spaudimas veikti pagal postuluojamas normas¹⁹⁹.

Toks bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimas yra ypač efektyvus didelių ir žinomų bendrovių atveju, kai socialinių, aplinkosaugos ir etinių normų nepaisymas yra laikomas didžiausia rizika geram vardui²⁰⁰. Dėl didelės reputacijos, tokių bendrovių veiksmus yra labai lengva kritikuoti ir priversti tokias bendroves imtis atitinkamų veiksmų. Tai yra taip vadinamas žinomo prekių ženklo bumerango principas (angl. *brand boomerang*)²⁰¹. Taigi, jeigu bendrovė nesilaiko jos pačios nustatytų veiklos taisyklių minėtose srityse, visuomenė į tai reaguoja ir bendrovė atitinkamai praranda gerą vardą rinkoje. Didelės ir žinomos kompanijos negali sau leisti tokių reputacijos nuosmukių, todėl jos nedelsdamos ims socialiai atsakingų veiksmų situacijai pataisyti. Visgi šis savireguliacijos metodas tinka tik plačiai žinomoms bendrovėms. Tuo tarpu, mažiau populiarios bendrovės tiesiog nepatenka į visuomenės akiratį ir nėra paveikiamos.

Taip pat tokia bendrovių socialinės atsakomybės savireguliacija galėtų būti suderinama su įstatyminiu reguliavimu per vartotojų teisių institutą. Pavyzdžiui, vartotojas įsigyja tam tikrą prekę iš bendrovės, kurios politikoje yra nurodomas prioritetas ekologiškai produkcijai. Paskui paaiškėja, jog bendrovė iš tikrųjų nesilaiko savo postulatų dėl ekologiškumo. Tokiu atveju vartotojas turėtų teisę reikšti bendrovei ieškinį dėl klaidinančios reklamos paskelbimo²⁰².

¹⁹⁸ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 194 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 192.

²⁰⁰ MCBARNETT, Doreen. Corporate Social Responsibility Beyond Law, Thought Law, For Law. *Working Paper Series*. Edinburgh: School of Law, University of Edinburgh, 2009, p 10 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 27 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1369305>.

²⁰¹ *Ibidem*, p. 11.

²⁰² BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 195 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

Kalbant apie savireguliaciją taip pat vertėtų paminėti ir industrijos lygio savireguliaciją. Tai yra tie atvejai, kai veiklą reguliuoja ne pati bendrovė, bet tam tikra organizacija, kuri vienija ta pačia ar panašia veikla užsiimančias bendroves. Toks bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimo būdas irgi yra pakankamai efektyvus, kadangi pagrindinė skatinamoji jėga yra pirkėjai, tiekėjai, darbuotojai, o taip pat ir pačios bendrovės interesas pasilikti ir dalyvauti tokioje organizacijos ar asociacijos veikloje. Pažymėtina, kad tokios organizacijos ar asociacijos savireguliacijos laipsnis priklauso nuo jos nepriklausomumo, reprezentatyvumo, patirties ir veiklos pajėgumo²⁰³. Tai reiškia, kuo aukštesni minėti rodikliai, tuo griežtesni standartai ir veiklos reikalavimai bus taikomi jos dalyviams.

Dar vienas bendrovių socialinės atsakomybės savireguliacijos pavyzdys galėtų būti socialiai atsakingas tiekimo grandinės valdymas (angl. *socially responsible supply chain management*). Šiais sparčios globalizacijos laikais tiekimo grandinės valdymas yra neatskirama verslo ir konkurencingo pranašumo dalis, ypač gamybos sektoriuje. Tiekimo grandinė apima visą veiklą nuo žaliavų tiekimo iki prekių ar paslaugų pateikimo galutiniam vartotojui²⁰⁴. Visgi vartotojai irgi turi prieigą prie didelių informacijos srautų ir bendrovės tampa socialiai atsakingos ne tik už savo veiksmus, bet ir už savo naudojamų tiekėjų ir rangovų veiksmus²⁰⁵. Todėl socialiai atsakingos bendrovės turėtų būti suinteresuotos įtraukti tam tikras bendrovių socialinės atsakomybės nuostatas, susijusias aplinkosaugos, socialiniais, ekonominiais ir žmogaus teisių klausimais, į tokių tiekimo grandinių sutartis. Pavyzdžiui, tai galėtų būti garantijos, jog tiekėjai nenaudoja neteisėtos darbo jėgos, naudoja tik ekologiškai saugius produkcijos būdus, savo veikloje integruoja įvairius efektyvaus išteklių panaudojimo būdus ir kita. Tokiu būdu bendrovės galėtų išreikšti savo pozityvų požiūrį į bendrovių socialinę atsakomybę, o taip pat daryti įtaką savo tiekėjams ir tarpusavyje sureguliuoti socialiai atsakingą veiklą. Egzistuoja nuomonių, jog toks sutartinis bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimas kartu su

²⁰³ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 199 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą:

<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

²⁰⁴ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p 17. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

²⁰⁵ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 197 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

visuomenės spaudimu pagal savo griežtumo lygį gali daryti didesnę įtaką bendrovės veiklai nei įstatyminis reguliavimas²⁰⁶.

Bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimą galima būtų skatinti taip pat per taip vadinamą socialiai atsakingą investavimą (angl. *socially responsible investment*). Socialiai atsakingas investavimas reiškia tai, jog investiciniai fondai arba investicinės bendrovės, prieš investuodamos į tam tikrą bendrovę, atsižvelgia ne tik į juos veiklos arba pelno rodiklius, bet ir aplinkosaugos, socialinius ir ekonominius rodiklius²⁰⁷. Tokia abipusė rinkos dalyvių savireguliacija yra naudinga ir efektyvi, kadangi pats investuojantis subjektas pritraukia dėmesio ir lėšų kaip socialiai atsakingo investavimo šalininkas, tuo tarpu bendrovės yra skatinamos užsiimti socialiai atsakinga veikla, nes jos pritrauks tokių socialiai atsakingų investuotojų dėmesį ir gaus papildomų investicijų.

Galiausiai, bendrovių socialinę atsakomybę galima būtų skatinti netiesiogiai per visuomenės švietimą²⁰⁸. Jau aukščiau buvo minėta, jog viena pagrindinių bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimo skatinimo priemonių yra visuomenės spaudimas, kadangi visuomenė yra pajėgi savo elgesiu daryti įtaką bendrovių sprendimams. Jeigu visuomenė būtų pakankamai apsišvietusi socialinių, ekonominių, etinių bei aplinkosaugos problemų srityse, ji galėtų priimti socialiai atsakingus sprendimus, kitaip tariant socialiai atsakingai vartoti (angl. *socially responsible consuming*) bei palaikyti tas bendroves, kurios įgyvendina socialinę atsakomybę.

Įvertinus minėtus pavyzdžius, galime prieiti išvados, jog savireguliacija ne visada reiškia savanoriškumą. Dauguma atvejų teisės aktai neskatina bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimo. Visgi bendrovės renkasi socialiai atsakingus veiklos modelius nes joms daro įtaką kiti veiksniai, pavyzdžiui organizacijos, darbuotojai, tiekėjai, vartotojai ir kiti rinkos dalyviai, kurie yra suinteresuoti bendrovės veiklos daromu poveikiu.

Apibendrinant aukščiau išdėstytas pozicijas, manytina, jog bendrovių socialinės atsakomybės savireguliacijos galimybių yra pakankamai daug ir jos yra labai įvairios. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog minėti savireguliacijos metodai daugumoje atveju nėra

²⁰⁶ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 197 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

²⁰⁷ MCBARNETT, Doreen. Corporate Social Responsibility Beyond Law, Thought Law, For Law. *Working Paper Series*. Edinburgh: School of Law, University of Edinburgh, 2009, p 12 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 27 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1369305>.

²⁰⁸ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p 20. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

įtvirtinti pozityviojoje teisėje, todėl nėra realios galimybės įpareigoti bendroves integruoti minėtus metodus į savo veiklą.

4.2. Bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimas įstatyminiu lygiu

Kaip buvo ne kartą minėta, bendrovių socialinė atsakomybė apima tokias esmines sritis, kaip aplinkosauga, ekonomika, socialiniai klausimai, žmogaus teisės ir kitas. Pažymėtina, jog šios sritys pagrįdė yra reguliuojamos įstatyminiu lygiu dėl jų išskirtinės svarbos. Įstatymų leidėjas priimdamas įvairius teisės aktus akcentuoja ekologiškas technologijas, atsakingą vartojimą, lygias galimybes tarp visų asmenų ir kita. Kadangi esminės bendrovių socialinės atsakomybės sferos dengiasi su pagrindinėmis valstybės politikos sritimis, manytina, jog pats įstatymų leidėjas galėtų būti atsakingas už bendrovių socialinės atsakomybės tinkamą reglamentavimą ir įgyvendinimą. Tuo labiau, jog egzistuoja pagrįstos nuomonės, kad dauguma bendrovių supranta socialinės atsakomybės svarbą, bet nemano, jog ji turi pakankamai įtakos bendrovių ekonominiams rodikliams²⁰⁹.

Kalbant apie bendrovių socialinės atsakomybės teisinį reguliavimą, reikėtų prisiminti vieną iš labiausiai paplitusių socialiai atsakingos veiklos apraiškų – bendrovių finansinę ir nefinansinę atskaitomybę. Dabar galiojančios atskaitomybę reglamentuojančios direktyvos nenumato vienodų standartų atskaitomybių rengimui bei teikimui, taip pat nėra įtvirtinta tokių atskaitomybių tikrumo patvirtinimo pareiga²¹⁰. Tai yra esminės ir pagrindinės šių direktyvų spragos, kurios trukdo efektyviam bendrovių veiklos skaidrumo skatinimui. Taigi siekiant efektyvaus teisinio reguliavimo, pirmiausia reikėtų įtvirtinti vienodas ir visiems privalomas gaires dėl bendrovių finansinių ir nefinansinių atskaitomybių rengimo. Tai galima būtų įgyvendinti vadovaujantis visuotinai pripažįstamomis atskaitomybių sudarymo taisyklėmis, pavyzdžiui GRI. Taip pat reikėtų numatyti imperatyvias nuostatas dėl tokių atskaitomybių privalomo autentifikavimo. Tokį autentifikavimą galėtų atlikti neprikaištingą reputaciją ir ilgametę patirtį turinčios audito

²⁰⁹ BOHINC, Rado. Corporate Social Responsibility: A European Legal Perspective. *Canterbury Law Review*. S.I, 2014, t. 20, p. 26 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.nzlii.org/nz/journals/CanterLawRw/2014/2.pdf>>.

²¹⁰ 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2013/34/ES nuostatos dėl tam tikrų didžiųjų įmonių ir grupių nefinansinės ir įvairovės informacijos atskleidimo. *OL 2014 L 330*, p. 1-9. Taip pat 2003 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2003/51/EB iš dalies keičianti Direktyvas 78/660/EEB, 83/349/EEB, 86/635/EEB ir 91/674/EEB dėl tam tikrų tipų bendrovių, bankų ir kitų finansų įstaigų bei draudimo įmonių finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės. *OL Specialusis leidimas lietuvių kalba*: skyrius 17, t. 1, p. 273-279.

įmonės²¹¹. Manytina, jog toks atskaitomybių reguliavimo detalizavimas prisidėtų prie bendrovių socialinės atsakomybės plėtojimo, kadangi bendrovėms būtų sudėtingiau nuslėpti savo veiklą.

Taip pat tiek Europos Sąjungos teisėkūroje, tiek valstybių narių teisėkūroje yra pastebima tendencija atleisti mažas bei vidutinio dydžio bendroves nuo tam tikro teisinio reguliavimo. Manytina, jog tokia praktika yra ydinga, kadangi mažos ir vidutinio dydžio bendrovės sudaro absoliučią daugumą visų Europos Sąjungos bendrovių ir darbo vietų²¹². Didelis mažesnių bendrovių skaičius sąlygoja, jog jos taip pat veikia socialinę, ekonominę ir aplinkosaugos sritis. Todėl, norint užtikrinti efektyvią ir stabilią bendrovių socialinės atsakomybės plėtrą, reikėtų įtraukti mažesnes bendroves į reguliavimo apimtį.

Kalbant apie Lietuvos teisinį bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimą visų pirmą reikėtų atsakyti į klausimą, ar Lietuvos bendrovės iš viso turėtų būti socialiai atsakingos.

Iš vienos pusės, vien tai, kad įmonė veikia pelningai, jau prisideda prie visuomenės gerovės kūrimo ir yra nauda interesų turėtojams. Be to, kodėl bendrovių savininkai, pasirinkę būtent bendrovės, kaip pelno siekiančio juridinio asmens formą, turėtų savo investicijomis ir pelnu dalintis su visuomene. Taip pat bendrovės suteikia darbo vietas, atlyginimą darbuotojams, tam tikras prekes ir paslaugas ir moka valstybei mokesčius. Atrodytų, kad tai savaime yra tam tikra socialinė atsakomybė.

Iš kitos pusės, jeigu analizuoti situaciją iš pačios bendrovės perspektyvos, galima matyti, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra naudinga, o kartais ir būtina sėkmingos bendrovės prielaida. Pirma, kaip jau buvo minėta, bendrovė nėra izoliuota nuo visuomenės. Ji, kaip savarankiškas socialinis ir teisinis organizmas, veikia tam tikroje bendruomenėje, sąveikauja su jos nariais, daro teigiamą arba neigiamą poveikį. Todėl bendrovei turėtų egzistuoti tam tikra moralinė, etinė pareiga elgtis atsakingai ir atsižvelgti į kitų interesų turėtojų poreikius.

Antra, jeigu pažvelgtume iš verslo pusės, bendrovei yra naudinga ir pelninga atsižvelgti į interesų turėtojų lūkesčius. Jeigu visuomenė, kurioje veikia bendrovė, yra sveika, stabili, klestinti bei turi aukšta išsilavinimo lygį, o aplinka yra tvarkinga, tai

²¹¹ MURRAY, Alasdair. *Corporate Social Responsibility in the EU*. London: Centre for European Reform, 2003, p. 38 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/p459_corporate_sr-1660.pdf>.

²¹² MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p. 18. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

bendrovei nuo to yra tik geriau²¹³. Kaip pavyzdį galima būtų išnagrinėti sekančią situaciją. Bendrovė prisideda prie įvairių visuomenės švietimo iniciatyvų, tai yra remia mokyklas, universitetus, organizuoja seminarus, konferencijas, mokymus. Dėl tokios bendrovės socialiai atsakingos veiklos auga visuomenės švietimo lygis. Tuo tarpu aukštesnis švietimo lygis sąlygoja, jog vartotojai gauna žymiai daugiau pajamų, o tai reiškia, jog vartotojų perkamoji galia tik auga. Galiausiai, bendrovei nuo to yra tik geriau, kadangi vartotojų vartojimas padidėja. Kitas pavyzdys galėtų būti situacija, kai bendrovė prisideda prie aplinkosaugos. Kadangi dėl įvairių bendrovės iniciatyvų vietovės kraštovaizdis ir aplinkos kokybė gerėja, ta vietovė tampa labiau patraukli, vis daugiau žmonių persikelia ten gyventi. Tuo tarpu, didesnis potencialių vartotojų skaičius reiškia, jog bendrovė turi daugiau potencialių klientų.

Kaip matyti iš pateikto argumentavimo ir pavyzdžių, bendrovių socialinė atsakomybė nėra absoliučiai būtina, visgi ji gali būti vertinama kaip didelio, pelningo ir ilgalaikio verslo sąlyga, kas iš esmės yra kiekvienos bendrovės tikslas.

Kalbant apie Lietuvos teisinį bendrovių socialinės atsakomybės pagrindimą reikėtų pradėti nuo to, jog esminiuose bendrovių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, tai yra CK ir ABI, turėtų būti įtvirtintos nuostatos ne tik dėl akcininkų interesų patenkinimo, bet ir nuostatos dėl to, kad vadovas, organizuodamas bendrovės veiklą, privalo atsižvelgti į socialinius, ekonominius, aplinkosaugos ir etinius rodiklius bei kitų interesų turėtojų lūkesčius. Manytina, jog dabartinis Lietuvos reguliavimas yra didžiąja dalimi paremtas akcininkų pirmenybės principu, kadangi akcentuoja tik akcininkų ir bendrovės interesus. Tuo tarpu, pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės 2006 m. Bendrovių akte numatoma, jog bendrovės vadovas privalo veikti bendrovės interesais, bet atsižvelgti į platesnius interesų turėtojų lūkesčius²¹⁴. Panašios nuostatos yra įtvirtintos Austrijos bendrovių teisėje²¹⁵. Skirtingai nei Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje ir Austrijoje pasireiškia jau minėta racionalioji akcininkų interesų teorija²¹⁶, kadangi yra balansuojami bendrovės ir kitų interesų turėtojų interesai. Autoriaus nuomone, toks bendrovės socialiai atsakingo elgesio

²¹³ BOHINC, Rado. Corporate Social Responsibility: A European Legal Perspective. *Canterbury Law Review*. S.I, 2014, t. 20, p. 27 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.nzlii.org/nz/journals/CanterLawRw/2014/2.pdf>>.

²¹⁴ MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13, p 8. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.

²¹⁵ BOHINC, Rado. Corporate Social Responsibility: A European Legal Perspective. *Canterbury Law Review*. S.I, 2014, t. 20, p. 33 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.nzlii.org/nz/journals/CanterLawRw/2014/2.pdf>>.

²¹⁶ MONKS, Robert A. G. *Modern Company Law for a Competitive Economy: the strategic framework. Corporate Governance: An International Review*. 2000, Oxford: Blackwell Publishers, t. 8, p 18 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 8 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=236063>.

akcentavimas pagrindiniuose Lietuvos bendrovių teisės įstatymuose užtikrintų bent minimalią pareigą ar paskatą įgyvendinti bendrovių socialinę atsakomybę, o taip pat paskatintų teismų praktikos dėl bendrovių socialinės atsakomybės formavimąsi.

Kitas būdas paskatinti bendrovių socialinę atsakomybę per teisinį reguliavimą būtų tam tikro bendrovių tarpusavio monitoringo įteisinimas. Pavyzdžiui, Prancūzijoje nuo 2017 m. bendrovės, kurios turi 5 000 ar daugiau darbuotojų, privalo prižiūrėti savo dukterines bendroves bei tiekėjus, kad būtų išvengta žmogaus teisių ir laisvių, darbo saugos ir aplinkosaugos pažeidimų²¹⁷. Lietuvoje galima būtų irgi numatyti panašią pareigą didelėms bendrovėms. Tokiu būdu įstatyminis reguliavimo, skirtas konkrečiam ratui bendrovių, poveikis išsiplėstų ir bendrovėms, kurios nepatenka į reguliavimo sritį, tai yra dukterinėms bendrovėms ir bendrovėms tiekėjoms. Manytina, kad tai galėtų būti efektyvus būdas netiesiogiai sureguliuoti ir skatinti bendrovių socialinę atsakomybę.

Dar vienas bendrovių socialinės atsakomybės įstatyminio reguliavimo būdas galėtų būti per bendrovės akcininkus. Įstatymas galėtų labiau akcentuoti, jog ne tik vadovai, bet ir akcininkai turi rūpintis bendrovių socialinę atsakomybę. Tai būtų ne imperatyvios įstatymų normos, bet tam tikri principai, gairės įtvirtintos teisės aktuose. Šias gaires ir principus akcininkai galėtų įgyvendinti priimdami įvairaus pobūdžio bendrovės valdymo kodeksus ir kitus su bendrovės valdymu susijusius dokumentus, kuriuose būtų nurodytos nuostatos susijusios su vartotojų, darbuotojų, aplinkos apsauga²¹⁸. Visgi šis pasiūlymas yra pakankamai kontraversiškas, kadangi jis gali pažeisti pamatines modernaus kapitalizmo nuostatas, kurios akcentuoja laisvę siekti pelno²¹⁹.

Taip pat galima būtų numatyti su bendrovių socialine atsakomybe susijusias pareigas tam tikroms bendrovėms. Pavyzdžiui, bendrovės, kurių veikla yra susijusi su gamtos išteklių išgavimu arba panaudojimu, galėtų būti įpareigojamos imtis bendrovių socialinės atsakomybės veiksmų aplinkosaugos srityje, kad būtų pašalintas neigiamas veiklos poveikis²²⁰. Be to, bendrovėms galėtų būti nustatyta prievolė skirti tam tikrą dalį savo pelno, pavyzdžiui 2 procentus, su bendrovių socialine atsakomybe susijusioms iniciatyvoms. Galiausiai, įstatymas galėtų numatyti tam tikrus rezervus bendrovių

²¹⁷ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 205 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

²¹⁸ BOHINC, Rado. Corporate Social Responsibility: A European Legal Perspective. *Canterbury Law Review*. S.1, 2014, t. 20, p. 32 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.nzlii.org/nz/journals/CanterLawRw/2014/2.pdf>>.

²¹⁹ *Ibidem*.

²²⁰ BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55, p. 206 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.

kapitale, kurie būtų skirti bendrovių socialinės atsakomybės iniciatyvoms. Tokiu atveju bendrovių socialinę atsakomybę įgyvendintų tiek akcininkai, tiek vadovas. Akcininkai turėtų diskreciją tvirtinti tokį rezervą, tuo tarpu bendrovės vadovai turėtų diskreciją naudoti tokio rezervo lėšas ir jas skirti tam tikroms visuomeniškai naudingoms veikloms.

Apibendrinant teisinio reguliavimo pasiūlymus, galima teigti, jog Europos Sąjungos teisėkūroje turėtų būti daugiau aiškumo ir konkretumo, kadangi pernelyg dispozytyvus reglamentavimas lemia pernelyg įvairų įgyvendinimą, o tai iš esmės trukdo bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimui. Taip pat šiuo klausimu reikėtų atsižvelgti ne tik į didžiuosius rinkos žaidėjus, bet ir į mažesnes bendroves, kadangi jos sudaro didžiąją dalį visų rinkos dalyvių. Tuo tarpu kalbant apie Lietuvos bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimą, būtų reikalingos bent jau tam tikros minimalios ir aiškios nuostatos dėl bendrovių socialinės atsakomybės, kadangi dabar jų tiesiog nėra nei pozityviojoje teisėje, nei teismų praktikoje.

Įvertinus visą tai, galime prieiti išvados, jog bendrovių socialinės atsakomybės suregulavimo galimybių yra, visgi toks reguliavimo papildymas, įgyvendinimas turėtų būti kompleksiškas ir visaapimantis, kad būtų užtikrintas realus efektyvumas.

IŠVADOS

1. Bendrovių socialinė atsakomybė yra bendrovių moralinė, etinė pareiga vykdant savo veiklą atsižvelgti į tos veiklos daromą poveikį visuomenei. Visgi toks bendrovių socialinės atsakomybės apibrėžimas yra pakankamai platus ir jį galima aiškinti įvairiai, priklausomai nuo aplinkybių. Istorinė analizė rodo, jog bendrovių socialinės atsakomybės apraiškų jau būta žymiai anksčiau, visgi visada kildavo klausimas dėl bendrovių socialinės atsakomybės privalomumo. Manytina, jog bendrovių socialinę atsakomybę reikėtų vertinti ne kaip imperatyvią bendrovės pareigą, bet kaip bendrovės, kuri yra visuomenės dalis, etinę ir moralinę atskaitomybę ją supantiems subjektams, tai yra visuomenei.
2. Vienas pagrindinių Europos Sąjungos tikslų yra užtikrinti socialinį, ekonominį tvarumą, efektyvią aplinkosaugos politiką bei pagarbą žmogaus teisėms, todėl paskutiniu metu bendrovių socialinė atsakomybė yra dažnai akcentuojama tiek politiniuose Europos Komisijos teisės aktuose tiek pačios Europos Sąjungos direktyvose. Visgi, manytina, jog Europos Sąjungos teisėkūra susijusi su bendrovių socialine atsakomybe ne visada yra efektyvi, kadangi jai trūksta sistemiškumo, detalumo ir privalomumo. Tuo tarpu, Europos Sąjungos valstybių narių analizė rodo, jog valstybės turi dvejopą požiūrį į bendrovių socialinę atsakomybę. Vienos skatina bendrovių socialinę atsakomybę per savireguliaciją, o kitos įtvirtina socialiai atsakingo bendrovių elgesio privalomumą įstatyminiu lygiu.
3. Bendrovių socialinės atsakomybės teisinis reglamentavimas Lietuvoje yra problematiškas klausimas. Pozityviojoje teisėje įstatymų leidėjas tiesiogiai neįtvirtina bendrovių socialinės atsakomybės sąvokos ar bent jau bendrovių pareigos atsižvelgti į interesų turėtojų lūkesčius. Be to, LAT praktikoje dėl bendrovės tikslo ir bendrovės vadovo fiduciarinių pareigų taip pat nėra minima bendrovių socialinė atsakomybė. Visgi yra pastebimos tendencijos, jog LAT vis mažiau akcentuoja pelno siekimą kaip pagrindinį bendrovės tikslą, o vadovų reikalauja atsižvelgti ne tik į bendrovės ir jos akcininkų interesus bet ir į kitų interesų turėtojų lūkesčius. Manytina, jog LAT praktika yra formuojama gera linkme, kadangi laikui bėgant ji prisidės prie stipresnių bendrovių socialinės atsakomybės teisinių pagrindų. Be to, rinkos analizė rodo, jog reguliavimo

trūkumas netrukdo Lietuvos bendrovėms įgyvendinti bendrovių socialinės atsakomybės.

4. Efektyviausias būdas sureguliuoti bendrovių socialinę atsakomybę būtų tam tikras derinys tarp savireguliacijos ir efektyvaus bei detalaus teisinio reguliavimo. Taip pat svarbus yra visuomenės švietimo klausimas kaip bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimo būdas, kadangi visuomenė yra pajėgi daryti spaudimą ir įtakoti bendrovių veiksmus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. OL 2012 C 326, p 1-390.
2. 2003 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2003/51/EB iš dalies keičianti Direktyvas 78/660/EEB, 83/349/EEB, 86/635/EEB ir 91/674/EEB dėl tam tikrų tipų bendrovių, bankų ir kitų finansų įstaigų bei draudimo įmonių finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės. OL Specialusis leidimas lietuvių kalba: skyrius 17, t. 1, p. 273-279.
3. 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/95/ES, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2013/34/ES nuostatos dėl tam tikrų didžiųjų įmonių ir grupių nefinansinės ir įvairovės informacijos atskleidimo. OL 2014 L 330, p. 1-9.
4. 2001 m. liepos 18 d. Europos komisijos ataskaita dėl bendrovių socialinės atsakomybės skatinimo (Green paper: Promoting an European framework for Corporate Social Responsibility). DOC/01/9.
5. 2006 m. kovo 22 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui: dėl augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimo: Europa kaip bendrovių socialinės atsakomybės pavyzdys (Implementing the Partnership for Growth and Jobs: Making Europe a Pole of Excellence on Corporate Social Responsibility). COM(2006) 136 final.
6. 2011 m. spalio 25 d. Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui: Atnaujinta 2011-2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija. KOM(2011) 681 galutinis.
7. 2013 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ataskaita dėl bendrovių socialinės atsakomybės: atsakingas ir skaidrus verslo elgesys ir tvarus augimas (Report on corporate social responsibility: accountable, transparent and responsible business behaviour and sustainable growth). 2012/2098(INI).
8. 2013 m. sausio 29 d. Europos Parlamento ataskaita dėl bendrovių socialinės atsakomybės: visuomenės interesų skatinimas ir tvarus vystymasis (Report on Corporate Social Responsibility: promoting society's interests and a route to sustainable and inclusive recovery). 2012/2097(INI).

Lietuvos teisės aktai:

9. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

10. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr. 123-5574.
11. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 99-3516; 2008, Nr. 79-3098; *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 2015-08160.
12. 2005 m. gruodžio 22 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-337 dėl įmonių socialinę atsakomybę 2006-2008 metais skatinančių priemonių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 2-28.
13. 2010 m. sausio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 53 dėl Nacionalinės įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009-2013 metų programos ir jos įgyvendinimo 2009-2011 metų priemonių plano patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 8-368.
14. 2016 m. vasario 12 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-82 Dėl įmonių socialinės atsakomybės 2016-2020 m. veiksmų plano patvirtinimo. *TAR*, Nr. 2016-02-12, Nr. 2016-02801.

Specialioji literatūra:

15. KANTAS, Imanuelis. *Dorovės metafizikos pagrindai*. Vilnius, 1980.
16. LAURAITYTĖ, Eglė. *Įmonių Socialinė Atsakomybė – Bendrovių Teisės Aspektai*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016.
17. MIKĖLĖNAS, V, et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga – Asmenys*. Pirmasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2002.
18. MIZARAS, Vytautas, et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
19. LAURAITYTĖ, Eglė. Sutartinė Bendrovės Teorija ir Akcininkų Interesų Pirmenybės principas. *Teisė*. Vilnius, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 21 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/2873/2039>>.
20. MIKALONIENĖ, Lina; et al. *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste* – mokslo studija. 2017, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 132 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.tf.vu.lt/publikacijos/imoniu-teisiniu-formu-konvergencija-ir-divergencija-ar-lietuvos-teisinis-reglamentavimas-yra-patrauklus-tarptautiniame-kontekste-2017/>>.

21. MILIAUSKAS, Paulius. *Company Law Aspects of Shareholders' Agreements in Listed Companies*: doctoral dissertation. Social sciences, law (01 S). Vilnius: Vilniaus Universitetas, Ghent University, 2014 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/prim-explore/fulldisplay?docid=LIT01LITLI000070646&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=LABTALL&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,paulius%20miliauskas&sortby=rank&offset=0>.
22. PUIŠYS, Rintis; BURGIENĖ, Dovilė; PEKŠYS, Algirdas. *Vilniaus vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas su komentarais* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.nasdaqbaltic.com/files/baltic/BVKK.pdf>>.
23. BERGER-WALLISER, Gerlinde; ir SCOTT, Inara. Redefining Corporate Social Responsibility in an Era of Globalization and Regulatory Hardening. *American Business Law Journal*. S.1, 2018, t. 55 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3054199>.
24. BOHINC, Rado. Corporate Social Responsibility: A European Legal Perspective. *Canterbury Law Review*. S.1, 2014, t. 20 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.nzlii.org/nz/journals/CanterLawRw/2014/2.pdf>>.
25. CARROLL, Archie B. A History of Corporate Social Responsibility: Concepts and Practices. Iš *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. Oxford: Oxford University Press, 2008 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/282746355_A_History_of_Corporate_Social_Responsibility_Concepts_and_Practices>.
26. ERKOLLAR, Alptekin; OBERER, BJ. Responsible Business: The European Union is Driving Forward the European Strategies on Corporate Social Responsibility. *Journal of EU Research in Business*. S.1, 2012 [interkatyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <<https://ibimapublishing.com/articles/JEURB/2012/360374/>>.
27. FERNANDEZ MARTIN, Rosa Maria. *Corporate Social Responsibility across Europe: A good example from the Nordic Countries?*. Madrid, 2011 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26138/corporat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.

28. MAGNIER, Veronique. Chapter 1: Legal Aspects of Corporate Governance Models. Iš: *Comparative Corporate Governance – Legal Perspectives*. S.1, 2017 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://www.elgaronline.com/view/9781784713553/09_chapter1.xhtml>.
29. MCBARNETT, Doreen. Corporate Social Responsibility Beyond Law, Through Law, For Law. *Working Paper Series*. Edinburgh: School of Law, University of Edinburgh, 2009 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 27 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1369305>.
30. MONKS, Robert A. G. Modern Company Law for a Competitive Economy: the strategic framework. *Corporate Governance: An International Review*. 2000, Oxford: Blackwell Publishers, t. 8, p 18 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 8 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=236063>.
31. MULLERAT, Ramon. *Corporate Social Responsibility: A European Perspective*. Miami: Miami-Florida European Union Center of Excellence, 2013, t. 13 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <http://aei.pitt.edu/43368/1/Mullerat_CSR_Europa.pdf>.
32. MURRAY, Alasdair. *Corporate Social Responsibility in the EU*. London: Centre for European Reform, 2003 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/p459_corporate_sr-1660.pdf>.
33. SAPP, Kaitlyn. Corporate Social Responsibility: Implications for Business Operating in the United States and the European Union. *Honors Scholar Theses*. Connecticut, 2016 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://opencommons.uconn.edu/srhonors_theses/478/?utm_source=digitalcommons.uconn.edu%2Fsrhonors_theses%2F478&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages>.
34. VIVES, Antonio. Corporate Social Responsibility: The Role of Law and Markets and the Case of Developing Countries. *Chicago-Kent Law Review*. S.1, 2007, t. 83 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.] Prieiga per internetą: <https://scholarship.kentlaw.iit.edu/cklawreview/vol83/iss1/12/?utm_source=scholarship.kentlaw.iit.edu%2Fcklawreview%2Fvol83%2Fiss1%2F12&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages>.

35. WAGNER, Constance Z. *Evolving Norms of Corporate Social Responsibility: Lessons from the European Union Experience with Non-Financial Reporting*. *Legal Studies Research Paper Series*. Saint Louis: Saint Louis University School of Law, 2017 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3051843>.
36. YILDIZ, Ayselin; OZERIM, Gokay. *Corporate Social Responsibility in European Context*. Iš *Contemporary Issues in Corporate Social Responsibility*. Lexington: Lexington Books [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22 d.] Prieiga per internetą: <https://www.researchgate.net/publication/294428397_Corporate_Social_Responsibility_in_European_Context>.

Teismų praktika:

37. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga Nr. . Teismų praktika. 2017, 45.*
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2003 m. spalio 8 nutartis civilinėje byloje BUAB „Aukštaitijos statyba“ v. AB bankas „Hansa-LTB“, et al., Nr. 3K-3-917.*
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2004 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“, et al., Nr. 3K-3-263/2004.*
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2006 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Akcinė bendrovė „Aksa“ v. R. M., uždaroji akcinė bendrovė „Azovlitas“, Nr. 3K-3-312/2006.*
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2008 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Profsajungų autoūkis“, et al. v. Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, Uždarajai akcinei bendrovei „Domus altera“, Nr. 3K-3-287/2008.*
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Panevėžio balsas“ v. Uždaroji akcinė bendrovė „Eksena“, Nr. 3K-3-244/2009.*
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutuojanti akcinė bendrovė „Barklita“ v. G. B., J. G., Nr. 3K-3-528/2009.*

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Laumė“ v. V.T., et al., Nr. 3K-3-101/2011.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutuojanti uždaroji akcinė bendrovė „Limantra“ v. N. G., Nr. 3K-3-130/2011.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje bankrutavusi UAB „Balmeto Medis“ v. AB „Simega“, Nr. 3K-3-511/2011.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje D. V., UAB „Trinapolis“ v. Nordea Bank Finland Plc, Nr. 3K-3-520/2012.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Uždaroji akcinė bendrovė „GlaxoSmithKline Lietuva“ v. D. B., et al., Nr. 3K-3-234/2013.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Akcinė bendrovė „Klaipėdos Smeltė“ v. L. A., Nr. 3K-3-290/2013.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v. SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Lostiras“ v. F. F., V. R., Nr. 3K-3-111/2014.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Adreka“ v. UAB „Swedbank lizingas“, Nr. 3K-3-41/2015.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje R. G., R. A. v. UAB „Pakraštys“, Nr. 3K-3-146-695/2015.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Uždaroji akcinė bendrovė „LitSpecMet“ v. Uždaroji akcinė bendrovė Vilniaus lokomotyvų remonto depas, Nr. 3K-3-324-378/2015.

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Waveland“ v. Uždaroji akcinė bendrovė „Banga plus“, Nr. e3K-3-375-611/2017.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Refila grupė“ v. R. Ū., et al., Nr. e3K-3-105-421/2018.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Bankrutavusi uždaroji akcinė bendrovė „Globus trade“ v. „A/S Dobels dzirnavnieks“, Nr. e3K-3-439-421/2018.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Uždaroji akcinė bendrovė „Stellar Navigation“, L. Y. v. A. S., et al, Nr. e3K-3-98-684/2019.

Kiti šaltiniai:

59. Lietuvių kalbos institutas. *Lietuvių kalbos žodynas* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt>>.
60. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: <<https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/darbo-rinka-uzimtumas/imoniu-socialine-atsakomybe-isa/nacionalinis-atsakingo-verslo-apdovanojimas>>.
61. 2010 d. sausio 1 d. NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2009 m. gruodžio 14 d. patvirtintas AB NASDAQ OMX Vilnius valdybos posėdyje, protokolo Nr. 09-106 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 6 d.] Prieiga per internetą: <http://www.ecgi.org/codes/documents/cg_code_listed_companies_lithuania_1jan2010_lt.pdf>.
62. Portalo „Verslo žinios“ oficialus puslapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 9 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.vz.lt/2018/01/11/kiem-socialines-atsakomybes-telpa-i-verslo-pedsaka>>.
63. SDG įmonių grupės socialinės atsakomybės pažangos ataskaita [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: <http://www.sdg.lt/PDF/2017_SOCIALINES_ATSAKOMYBES_PAZANGOS_ATASKAITA.pdf>.

64. UAB „DELLOITTE LIETUVA“ oficialus tinklapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: < <https://www2.deloitte.com/lt/lt/pages/about-deloitte/articles/about-corporate-responsibility-sustainability.html>>.
65. UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS „ERNST & YOUNG BALTIC“ pranešimas žiniasklaidai [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: < <https://sc.bns.lt/view/item/219865>>.
66. Vilniaus universiteto Teisės klinikos oficialus puslapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: <<https://teisesklinika.lt/>>.
67. 2017 Cone Communication CSR STUDY [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 14 d.] Prieiga per internetą: < <http://www.conecomm.com/2017-cone-communications-csr-study-pdf>>.
68. International Organization for Standardization. *ISO 26000 Guidance Standard on Social Responsibility*. 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en>>.
69. OECD. *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*. OECD Publishing, [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf>>.
70. *The Ten Principles of the United Nations Global Compact*. 2000 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe yra nagrinėjama Europos Sąjungos, jos valstybių narių ir Lietuvos bendrovių socialinė atsakomybė. Pažymėtina, jog bendrovių socialinė atsakomybė yra nagrinėjama tik teisiniu aspektu, akcentuojant bendrovių teisę.

Magistro darbo tikslas yra išanalizuoti bendrovių socialinę atsakomybę Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisėje, išskiriant esmines jos problemas. Vadovaujantis tyrimo metu surinkta medžiaga siekiama įvertinti bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimo galimybes ir perspektyvas.

Darbas yra išskaidytas į keturias atskiras dalis pagal jose aptariamus klausimus siekiant tinkamai atskleisti bendrovių socialinės atsakomybės Europos Sąjungoje ir Lietuvoje esmę, reglamentavimo ypatumus bei pagrindinę problematiką.

Pirmoje šio magistro darbo dalyje yra nagrinėjama bendrovių socialinės atsakomybės samprata. Iš pradžių yra analizuojama bendrovių socialinės atsakomybės instituto sąvoka, siekiant atskleisti jo esmę. Taip pat šioje dalyje yra nagrinėjama bendrovių socialinės atsakomybės istorinė raida, siekiant geriau atskleisti instituto taikymo apimtį. Galiausiai bendrovių socialinė atsakomybė yra nagrinėjama bendrovių egzistavimo ir veiklos teorijų kontekste atskleidžiant jos privalomumo lygį.

Antroje darbo dalyje yra analizuojamas bendrovių socialinės atsakomybės reglamentavimas Europos Sąjungoje, tai yra nagrinėjama su bendrovių socialinės atsakomybės reglamentavimu susijusios teisėkūros istorija bei tiriama Europos Sąjungos teisėje įtvirtinta bendrovių socialinės atsakomybės sąvoka. Be to, yra trumpai apžvelgiamas bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimas ir įgyvendinimas tam tikrose valstybėse narėse.

Trečioje dalyje yra aptariama bendrovių socialinės atsakomybės sąvoka, įtvirtinta Lietuvos politiniuose teisės aktuose, bei nagrinėjamos bendrovių socialinės atsakomybės prielaidos Lietuvos bendrovių teisėje. Taip pat šioje dalyje yra nagrinėjama aktuali LAT praktika dėl bendrovės tikslų bei vadovo fiduciarinių pareigų, siekiant įvertinti bendrovių socialinės atsakomybės galimybes. Be to, nagrinėjami Lietuvos verslo bendrovių socialinės atsakomybės įgyvendinimo pavyzdžiai.

Galiausiai, ketvirtoje dalyje yra nagrinėjamos bendrovių socialinės atsakomybės reguliavimo perspektyvos ir galimybės. Pateikiami yra įvairūs savireguliacijos ir įstatyminio reglamentavimo pasiūlymai, kurie galėtų prisidėti prie efektyvesnio bendrovių socialinės atsakomybės realizavimo.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir apibendrinimai.

SUMMARY

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN LITHUANIAN AND EU LAW

This master thesis examines the corporate social responsibility in the European Union, its member States and Lithuania. It should be noted that corporate social responsibility is being analyzed only in legal aspects, emphasizing company law.

The aim of the master thesis is to analyze the corporate social responsibility in legal systems of European Union and Lithuania, distinguishing its essential problems. The material gathered during the research aims to assess the opportunities and perspectives of regulation of corporate social responsibility.

The thesis is divided into four parts according to the issues discussed in them in order to properly disclose the essence of corporate social responsibility in European Union and Lithuania, the peculiarities of regulation and its main issues.

The first part of the thesis deals with the concept of the corporate social responsibility. Initially, the term of corporate social responsibility is being analyzed to reveal its essence. This section also examines the historical development of corporate social responsibility. Finally, corporate social responsibility is examined in the context of the legal theories of the companies, revealing its binding level.

The second part analyzes corporate social responsibility in the European union, which deals with legislative history and term of corporate social responsibility. Finally, there is a brief overview of the regulation and implementation of corporate social responsibility in certain member states.

The third part discusses the term of corporate social responsibility, which is set in the Lithuanian legal acts, and analyses the preconditions of corporate social responsibility in Lithuanian company law. This section also discusses current practice of Supreme Court of Lithuania regarding the company's goals and fiduciary duties of the manager in order to assess the possibilities of corporate social responsibility. This part also analyzes examples of corporate social responsibility among Lithuanian companies.

Finally, the fourth part examines the perspectives and opportunities of corporate social responsibility regulation. There are various self-regulatory and legislative proposals that could contribute to more effective corporate social responsibility.

Conclusions and generalizations are presented at the end of the thesis.